

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Aneta Koskanová

"Remote interpreting" aneb simultánní tlumočení na dálku

Remote interpreting

Praha, 2009

vedoucí práce: Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc

Mé poděkování patří především profesorce Ivaně Čeňkové za její rady, pomoc při shromažďování materiálů a nekonečnou trpělivost. Za pomoc děkuji i všem tlumočnickým agenturám a tlumočnickům, kteří mi poslali zpět dotazníky a paní Olze Cosmidou z Evropského parlamentu za poskytnutí závěrečných zpráv z uskutečněných experimentů.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 30.4.2009

Aneta Koskanová

Obsah

<u>I Úvod</u>	8
<u>II Teoretická část</u>	8
<u>1. Remote interpreting</u>	8
<u>2. Tlumočení a moderní technologie</u>	9
<u>3. Předpoklady tlumočnicků pro RI</u>	10
<u>4. Tlumočnické strategie ve vztahu k RI</u>	11
<u>5. Příklady uplatnění tlumočení na dálku</u>	12
5.1 Moderní druhy konferencí	12
5.2 Tlumočení po telefonu	14
5.3 Telefonní tlumočení pro neslyšící	14
5.4 Simultánní tlumočení pro média	15
<u>6. Výhody RI</u>	16
<u>7. Jazyky a tlumočení v mezinárodních institucích</u>	16
7.1 Evropská unie	16
7.2 Organizace spojených národů	17
7.3 Kodex o používání moderních technologií v konferenčním tlumočení	17
<u>8. Přehled dosud uskutečněných experimentů s RI</u>	18
<u>9. Specifika RI, jeho vliv na tlumočníky a na jejich výkon</u>	21
9.1 Technické vybavení a jeho dopad na tlumočníky	21
9.1.1 Tlumočení bez přenosu obrazu	21
9.1.2 Způsoby přenosu obrazu a zvuku při experimentech	22
9.1.3 Ovládání a umístění kamer	22
9.1.4 Vizuální podmínky	23
9.1.4.1 Význam vizuálních vjemů pro tlumočníky	24
9.1.4.2 Obrazovky	24
9.1.4.3 Výběr záběrů	25
9.1.4.4 Orientace v sále	25
9.1.4.5 Výhody pohledu na obrazovku proti přímému výhledu	27
9.1.4.6 Přepínání mezi záběry	28
9.1.5 Přístup k dokumentům	28
9.1.6 Osvětlení	28
9.2 Fyziologické důsledky RI na tlumočníky	29

9.2.1 Zrak.....	29
9.2.1.1 Vysychání povrchu oka způsobené pohledem na monitor.....	30
9.2.1.2 Oslnění při práci s monitory.....	30
9.2.1.3 Tlumočníci s brýlemi.....	31
9.2.2 Zdravotní problémy opěrné soustavy: RI x ST.....	31
9.2.3 Bolesti hlavy.....	32
9.3 Psychické působení RI na tlumočníky.....	32
9.3.1 Tlumočník a stres při RI.....	32
9.3.1.1 Objektivní a subjektivní metody měření stresu.....	34
9.3.2 Vztah tlumočníka, řečníka a posluchače (komunikace).....	34
9.3.3 Neverbální komunikace.....	35
9.3.4 Zpětná vazba.....	36
9.3.5 Motivace.....	37
9.3.6 Soustředění.....	37
9.3.7 Syndrom vyhoření.....	38
9.3.8 Pocit odcizení (feeling of alienation) a izolace.....	39
9.4 Kvalita tlumočení a její hodnocení.....	39
9.5 Doporučení a výhledy do budoucna.....	40
9.5.1 Doporučení pro tlumočníky a organizátory tlumočení.....	40
9.5.2 Pracovní stanice vybavené počítačem (computerised workstations).....	41
9.6 Shrnutí.....	42
<u>10 Tlumočník v RI podmínkách a virtuální realita.....</u>	<u>43</u>
<u>11 RI v praxi.....</u>	<u>45</u>
11.1 Konference v Hampton court.....	45
11.1.1 Závěry tlumočnicků a SCICu.....	46
11.2 Evropský soudní dvůr – 26.3.2007.....	48
<u>III Praktická část.....</u>	<u>49</u>
<u>12. Tlumočníci.....</u>	<u>49</u>
12.1 Zkušenosti českých tlumočnicků s RI (otázky č. 2,3,4,6).....	50
12.2 Spokojenost s technikou (otázky č. 5, 5a, 5b, 5c, 5d).....	52
12.3 RI tlumočení před rokem 1989 (otázky č. 7, 7a, 7b).....	52
12.4 Názory na budoucnost RI (otázka č. 9).....	53
<u>13 Tlumočnické agentury.....</u>	<u>54</u>

13.1 Informace o umístění tlumočnických kabin (otázky č. 1, 2, 2a, 2b, 4, 4a)	55
13.2 RI a tlumočníci (otázky č.3, 4b, 5, 6a, 6b, 8)	56
13.3 Tlumočení před rokem 1989 (otázky č. 7, 7a)	59
13.4 Budoucnost RI (otázka č.9)	59
<u>14. Shrnutí – RI v České republice</u>	60
<u>IV Závěr</u>	61
<u>V Shrnutí</u>	63
<u>VII Summary</u>	64

Bibliografie

Přílohy:

Příloha č.1: Dotazníky pro tlumočníky

Příloha č. 2: Dotazníky pro tlumočnické agentury

It is easy for the interpreters in simultaneous, physically cut-off from the meeting in a sound-proofed booth behind double-glazing, to forget that they are part of the meeting, that they are carrying out this essential communication function. It is important to avoid this trap, to try to sense the atmosphere of a meeting through the panes of glass, watching the body-language of delegates and picking up any non-verbal information they can, using the appropriate intonation in their interpretation, rather than slipping into a monotonous drawl. Simultaneous interpreters should maintain eye-contact as much as possible with delegates and even use gestures in the booth, even though nobody may be watching those gestures... (Jones, 1998:71)

I Úvod

Tématem této diplomové práce je *remote interpreting* neboli tlumočení na dálku. Práce je rozdělená na dvě části: teoretickou a praktickou. V první, teoretické části nejprve vysvětlíme pojem *remote interpreting* a porovnáme jeho význam s českým termínem tlumočení na dálku. Uvedeme příklady jejich využití v praxi a popíšeme, při jakých příležitostech se tento typ tlumočení používá a v jakých případech by bylo možné jej aplikovat. Po tomto obecném úvodu se budeme zabývat rozdíly mezi klasickým (on site) simultánním tlumočením a tlumočením na dálku, jeho nevýhodami/výhodami a vlivem na tlumočníky. Vycházet budeme ze závěrečných zpráv dosud uskutečněných experimentů a dvou konferencí s tímto typem tlumočení.

Praktická část bude zaměřená na situaci v České republice, zhodnotí zkušenosti českých tlumočnicků a tlumočnických agentur s tímto typem tlumočení a jejich názor na zavedení tohoto typu tlumočení do praxe. Zhodnotíme v ní informace získané prostřednictvím dotazníků rozeslaných členům Jednoty tlumočnicků a překladatelů (JTP) a Asociace konferenčních tlumočnicků (ASKOT) České republiky.

II Teoretická část

1. Remote interpreting (RI)¹

Anglický termín *remote interpreting* (ve francouzštině *téléinterprétation*, *interprétation à distance*) označuje buď obecně tlumočení na dálku (Niska, 2003), včetně tlumočení po telefonu, při videokonferencích a pro nevidomé, nebo podle užší definice (Mouzourakis, 1996) simultánní tlumočení na dálku v případech, kdy tlumočníci z organizačních či logistických důvodů nemohou pracovat přímo v konferenční místnosti. Tato práce bude zaměřena především na takto definované RI. Obecně tedy tlumočení na dálku označuje

¹ Pro obecný pojem *remote interpreting* máme české označení *tlumočení na dálku*, český termín pro druh tlumočení, kdy tlumočníci pracují mimo jednací sál prostřednictvím monitorů, zatím ustanoven nebyl. Proto v této práci budeme používat ustálený anglický název (*remote interpreting*) i zkratku (RI).

situaci, kdy tlumočníci nemají přímý výhled na řečníka. Tento handicap je (kromě tlumočení po telefonu) do jisté míry kompenzován zprostředkováním obrazu na monitorech či promítacích plátnech.

RI představuje po konsektivním tlumočení (KT) a simultánním tlumočení (ST) další článek ve vývoji tlumočení. Jeho zavedení do praxe je však zatím kvůli odmítavým reakcím tlumočnicků, některým nevyřešeným technickým otázkám a negativnímu vlivu RI na zdraví a psychiku tlumočnicků diskutabilní.

2. Tlumočení a moderní technologie

Tlumočení je odvětví, které se neustále vyvíjí. Zlepšující se technika dává nové možnosti, které usnadňují průběh tlumočení organizátorům i tlumočnickům. Jakmile byla k dispozici dostatečně kvalitní audio technika, mohlo dojít ke zrodu simultánního tlumočení. Umožněním současné řeči mluvčího a tlumočnicka došlo k výrazné úspoře času, především při tlumočení do více jazyků. Když organizátoři Norimberského procesu vybrali ke komunikaci simultánní tlumočení, kromě výrazného zkrácení doby procesu, zajistili možnost přímé konfrontace svědků s obhájci, spravedlnost i udržení zájmu veřejnosti.

Simultánní tlumočení se osvědčilo, nenahradilo však tlumočení konsektivní úplně. Způsob tlumočení si dnes klienti vybírají podle typu komunikační situace. Více možností komunikace a větší provázanost světa se odrazily v pořádání velkých mezinárodních konferencí a vzniku mezinárodních organizací (Evropská unie, NATO, OSN atd.), ST se tak stalo při komunikaci nezbytným. Globalizace, množící se jednání na mezinárodní úrovni, častější kontakty různojazyčných kultur ve větším měřítku a snahy o poskytnutí možnosti vyjádřit se v rodném jazyce, vedou k stále častějším diskusím o možnostech využití RI.

Podle Jesúse Baigorri-Jalóna, profesora na univerzitě v Salamance, který se zabývá historií tlumočení, znamenal přechod od KT k ST triumf techniky nad časem, zatímco RI symbolizuje triumf technologie nad prostorem.

Jako protiklad k tendencím založeným na důrazu na jednotlivé kultury a jazyky a jejich propagování, v současnosti roste prestiž angličtiny. Stala se z ní moderní *lingua franca*, je často využívána jako jednacím, jednotícím jazyk při různých debatách či setkáních, do ostatních jazyků pronikají anglicismy: množství termínů v oblasti nových technologií se už dnes

nepřekládá, angličtina proniká do jazyka mládeže, vědečtí pracovníci píší odborná díla přímo v angličtině (exaktní vědy).

Tlumočníci se musí neustále vzdělávat, rozšiřovat své znalosti jak jazykové tak obecné. K tomu jim dnes nejlépe poslouží počítač a internet. Tlumočí se často o aktuálních tématech, globálních problémech, nových zákonech a jejich změnách, vynálezech... Informace a terminologii k těmto tématům nenajdeme v tištěných knihách. Nejlepší službu v takových případech poskytne internet. Na internetu mohou zároveň být k dispozici materiály, které poskytne přímo zadavatel tlumočení (např. Evropská komise).

I v oblasti překladu se překladatelé musí vyrovnat s novými technologiemi, jakými jsou například Trados či počítačový překlad. I oni se bojí o ztrátu prestiže své profese. Už dnes se stává, že nejsou placeni za slova, která mají uložena v paměti svého počítače, ale jen za ta, která opravdu „vymyslí“.

Rostou i možnosti práce z domova, prostřednictvím počítače a telefonu, či z centralizovaných pracovišť. Chirurgové pracují s miniaturními kamerami, vědci z NASA řídí přístroje ve vesmíru pomocí kamer a počítačů. Technologie tedy proniká do stále více profesí. S moderní technikou jsme konfrontováni každý den, díváme se na televizi, pracujeme na počítači, to, co se dříve dělalo složitě ručně (vyhledávání dopravního spojení, návrhy interiérů), za nás dnes zvládne počítač.

Práce s počítačem a využívání nových technologií mají samozřejmě své nevýhody a rizika, ve většině případů však klady převažují. Proč tomu tak není u RI? Je zde ve hře obava tlumočnicků ze ztráty prestiže jejich zaměstnání? Je RI v nějakém ohledu jiné, než třeba využití miniaturních počítačů v chirurgii? Může být příčinou mentální náročnost a komplexnost tlumočnického procesu? Může RI poškodit zdraví či psychiku tlumočnicků? Na tyto a další otázky je třeba nalézt odpovědi a zhodnotit podle nich, zda je vhodné pokračovat v současné tendenci zavádění RI do tlumočnické praxe.

3. Předpoklady tlumočnicků pro RI

Studenti tlumočení mají při hodinách často za úkol tlumočit z videonahrávek, které jsou lepší než pouhá audio nahrávka, nebo proslov vyučujícího, nerodilého mluvčího. Vystudovaní tlumočníci by tedy měli být zvyklí na takové podmínky. Je možné, že by čerství absolventi bez zkušeností s přímým ST a bez zafixovaných tlumočnických návyků na RI reagovali lépe. Pokud se RI opravdu stane dalším běžně užívaným typem tlumočení, bylo by možné adepty tlumočení na tyto podmínky cíleně připravovat. Budoucí tlumočníci by si mohli vytvořit

vlastní strategie řešení situací vyplývajících z RI. Podle Barbary Moser-Mercerové (Moser-Mercer, 2005) mají vhodnější předpoklady k zvládnutí RI méně trénovaní tlumočníci, kteří by mohli vykazovat lepší adaptační schopnosti. Jejich zkušenosti kolegové si některé části tlumočnického procesu zautomatizovali. Proto by pro ně RI bylo novou zkušeností, při níž by se znovu museli spolehnout na vědomě kontrolované procesy (*consciously controlled processings*). Do jisté míry by se tak dostali do role začátečníků, kteří se učí nové dovednosti. Dalším faktorem je fakt, že odborníci se ne vždy bez problémů přizpůsobují změnám v oboru, na který jsou zvyklí.

4. Tlumočnické strategie ve vztahu k RI

Simultánní tlumočení je velmi komplexní a náročná činnost. Zahrnuje současný poslech, zpracování informace, překlad a formulaci v druhém jazyce. Tlumočníci si proto vytvářejí a automatizují strategie (taktiky), které jim jejich úkol usnadní. Barbara Moser-Mercerová (1998, in Šípalová, 2001:6) definuje tlumočnickou strategii jako vědomé či nevědomé užití tlumočnického mechanismu pomáhající tlumočnickovi převést konkrétní problematiku pasáž. Šípalová (2001) dělí tlumočnické strategie na základní (lingvistické metody) a pomocné (podpůrné), zahrnující především extralingvistické možnosti tlumočnicka. Domníváme se, že ze základních strategií může být při RI negativně ovlivněno především pravděpodobnostní prognózování determinované mj. i osobou řečníka a situačním kontextem. Ostatní strategie (lingvistické a tlumočnické) vyjmenované v uvedené diplomové práci by RI podmínkami ovlivněny nebyly. Sylvia Kalina (in Riccardi, 2003) řadí mezi tlumočnické strategie oprav i tzv. monitoring (sledování reakcí). Definuje ho jako globální zautomatizovanou strategii, pomocí níž tlumočnick ověřuje, že si výchozí a tlumočený text odpovídají, a koherenci tlumočeného textu. Monitoring je při RI velmi komplikovaný, ne-li vyloučený.

Pro RI by si ale tlumočníci museli vytvořit i strategie nové. Spočívaly by např. v efektivním využívání informací z obrazovek, správně načasovaném přepínání obrazů (pokud bude možnost), schopnosti předvídat dění v sále a podle dostupné vizuální informace lokalizovat řečníka. Tlumočníci by se zároveň museli naučit vyrovnávat se s pocitem odcizení.

5. Příklady uplatnění tlumočení na dálku

Jedním z konkrétních důvodů vzniku RI jsou moderní způsoby komunikace mezi lidmi. Proto je nyní možné využít služeb tlumočení po telefonu při komunikaci s cizinci či umožnit neslyšícím nepřetržitý přístup k tlumočení do/ze znakového jazyka. Moderní technika nabízí i nové možnosti konání konferencí. Pokud se takový způsob komunikace odehrává ve více jazycích s tlumočením, využívá se tlumočení na dálku.

V této kapitole zrekapitulujeme situace, ve kterých se tlumočení na dálku používá. V žádném případě se však nebude jednat o detailní a vyčerpávající popis jednotlivých způsobů tlumočení a druhů konferencí. Každá z podkapitol by si zaloužila podrobnější rozbor, či samostatnou diplomovou práci. Vzhledem k tomu, že těžiště naší práce je jinde, spokojíme se s povrchním popisem a budeme doufat, že tento nástin vzbudí u studentů chuť k dalšímu rozpracování.

5.1. Moderní druhy konferencí²

Rychlý vývoj moderní techniky v posledních letech umožnil nové způsoby pořádání konferencí, během kterých se účastníci nemusí nacházet na jednom místě. Dnes už se běžně využívá počítačů, telefonu a videa. Podle jejich využití při jednáních tedy můžeme vyčlenit několik typů konferencí (podle zprávy AIIC,) :

- a) telekonference – probíhají s využitím přenosu zvukových signálů mezi účastníky komunikace, kteří se nacházejí na různých místech
- b) videokonference – účastníci mezi sebou navzájem komunikují prostřednictvím audio a video signálů
- c) internetový „chat“ – diskuse probíhající v reálném čase na internetu (intranetu), účastníci si vyměňují psané zprávy (často využíváno při komunikaci politiků s občany)
- d) virtuální konference – kombinace výše zmíněných forem (např. pokud se většina zúčastněných nachází v jedné místnosti a od ostatních se očekává pouze pár připomínek či dotazů, mohou být poslány pouze zprávy a následně nahlas přečteny v jedné místnosti)

Ve zprávě DG SCICu (Generální ředitelství pro tlumočení Evropské komise) najdeme dvě další možnosti komunikace mezi účastníky konference:

² Kurzívou psané termíny nemají oficiální český překlad, proto je ponechán název anglický a následně vysvětlen

- *Web streaming (webcasting)* – pomocí této technologie lze přenášet obraz a zvuk po internetu. Umožňuje lidem pasivně sledovat konference, aktivně zapojit se do nich mohou např. pomocí chatu.
- *Video-on-Demand streaming* – v tomto případě jsou zájemcům na internetu/intranetu k dispozici nahrané záznamy z jednání. Tak se k informacím dostanou i ti, kteří se akce nemohli zúčastnit, a to po jejím skončení a pomocí svých počítačů.

Tlumočník řecké kabiny v Evropském parlamentu Panayotis Mouzourakis (Mouzourakis, 1996) definuje telekonferenci jako druh komunikace využívající minimálně audio signál mezi účastníky konference na různých místech. Videokonference je potom druh telekonference odehrávající se prostřednictvím nejméně dvou různých médií, tedy zvuku a obrazu, v digitální podobě. Může mít několik variant:

- *Videophony* – přenos obrazu tváře spolu s telefonním hovorem
- *Whiteboarding* – elektronická výměna či společné vytváření dokumentů na dvou nebo více počítačích
- *Desktop videoconferencing* – přenos obrazu z kamery na počítači
- *Studio/room videoconferencing* – dvě nebo více místností jsou propojeny prostřednictvím audio nebo video signálu

5.2 Tlumočení po telefonu

Tlumočení po telefonu je nejdostupnější formou tlumočení, hlavně v případech, kdy má tlumočník být k dispozici co nejdříve. Často se využívá při tlumočení do méně známých jazyků, a při komunitním tlumočení - na úřadech, v nemocnicích, při obchodních jednání se zahraničními partnery. Je výhodné pro klienty, protože jim je tlumočník k dispozici prakticky ihned a je levnější – obvykle je účtováno po minutách, odpadají náklady na dopravu tlumočníka a instalaci techniky.

Zahraniční tlumočnické agentury je běžně nabízejí (zvláště země s vysokou imigrací a ty, kde se dostává do kontaktu více jazyků – Velká Británie, USA, Kanada, Francie). V České republice se v nabídce překladatelských agentur zatím neobjevuje (např. Presto, Germa,

Profilingua, Allegro), objevuje jen jako okrajový druh (např. Skřivánek), nebo v nabídce figuruje, ale tlumočníci jsou k dispozici pouze v určitých hodinách (např. S.P.A.).

Zajímavá je ovšem iniciativa mobilního operátora Paegas (nyní T-mobile). V rámci zkvalitnění služeb tato společnost zařadila v roce 1999 do nabídky svých služeb i tlumočení telefonních hovorů. Jednalo se o společnou iniciativu Paegasu a tlumočnické agentury S.P.A. Ve společnosti S.P.A se rozhodli zavést službu tlumočení po telefonu, potýkali se však s technickými problémy a proto požádali o pomoc mobilního operátora Paegas. V rámci služby Paegas Asistent se tak objevila možnost objednávky tlumočení telefonních hovorů. Tlumočníci s pracovními jazyky angličtinou a němčinou jsou klientům k dispozici do 15 minut, se španělštinou, polštinou, ruštinou, francouzštinou a italštinou do dvou hodin, pro ostatní jazyky podle možností S.P.A. Tlumočí se konsektivně, nebo se zákazník dopředu dohodne s tlumočnickem na obsahu telefonátu a tlumočnick pak vede celý hovor³.

5.3 Telefonní tlumočení pro neslyšící

Tlumočení po telefonu do znakového jazyka neslyšícím výrazně usnadňuje komunikaci především s úřady. Čeští neslyšící mají možnost využití této služby od října 2008, kdy Agentura profesního poradenství pro neslyšící (APPN) zavedla on line poradenskou službu ve věcech práce. Služba nejprve fungovala dva měsíce ve zkušebním provozu, po kladných ohlasech byla spuštěna trvale. Každý den od 9:00 do 15:00 jsou neslyšícím k dispozici tlumočníci do znakového jazyka. Ke komunikaci dochází pomocí programu skype a webové kamery. Služba je poskytována zdarma, tlumočníci jsou k dispozici okamžitě, bez objednání. Toto tlumočení se podobá tlumočení po telefonu, s tím rozdílem, že probíhá simultánně. Nejprve se dohodne téma hovoru, pak může probíhat samotné tlumočení. Zatímco se neslyšící vyjadřuje ve znakovém jazyce, tlumočnick hovoří, když slyšící osoba mluví, tlumočnick gestikuluje.

5.4 Simultánní tlumočení pro média

³ Zpracováno podle práce Lenky Zdráhalové (viz. Zdroje), informace byly telefonicky ověřeny u mobilního operátora T-mobile

Tlumočení využívané v médiích při přímých přenosech má svá specifika. Podle Ingrid Kurzové (1997:199) dokonce vyžaduje „*a new job profile*“, „*a new mind set*“. Technické podmínky obvykle neodpovídají standardům, často chybí přímý výhled, který bývá substituován monitorem, vždy chybí zpětná vazba od hlavních příjemců tlumočení (televizní diváci). Záběry jsou orientovány na diváka a nemusí nutně reflektovat potřeby tlumočníka. Celá situace je stresující i z toho důvodu, že tlumočnickovi naslouchá mnoho posluchačů. Nejistotu může vzbuzovat tlumočení z angličtiny, pokud je jazyk originálu slyšet v pozadí. Náležitě jazykově vybavení posluchači si tak mohou ověřovat správnost tlumočení. Tlumočení pro média obvykle bývá kratší, což tlumočnickovi neumožňuje zvyknout si na řečníka a na celou situaci. Často musí čelit pečlivě dopředu připraveným (čteným) textům, mnohem více než při konferenčním tlumočení tu záleží na jeho vyjadřovacích schopnostech. *Chyba, které se tlumočník dopustí během pětiminutového interview v televizi, vypadá mnohem závažněji, než ta, ke které dojde v průběhu dlouhého konferenčního dne* (Alfrahová, 2006). V televizi se pravidelně setkáváme s tlumočením do znakového jazyka.

6. Výhody RI

Využíváním RI lze dosáhnout významných finančních úspor (tlumočníci se nemusí dopravovat na místo konference, nemusí jim být zajišťováno ubytování, stravování...). S eliminováním dopravy (ať už letecké či pozemní) souvisí i větší ohleduplnost k životnímu prostředí (omezení spotřebovaného paliva i zplodin) a radikální omezení času nutného na přepravu i na zorganizování tlumočení. Tlumočníci by mohli pracovat z domova, nebo být soustředěni v jakýchsi tlumočnických centrálách, odkud by byli využíváni (najímáni) různými institucemi či jednotlivci. Mohli by tak za jeden den odvést víc práce. Tlumočnická centra by zároveň vyřešila problém obtížného shánění tlumočnicků do méně frekventovaných, exotických jazyků. Existují i případy, kdy musí být tlumočníci odděleni od řečníků (setkání vysokých politických představitelů s přísnými bezpečnostními opatřeními), v takovém případě je RI jediným možným řešením. Umožnilo by i pořádání konferencí v historických

památkách, kde nesmí být instalované kabiny, v menších sálech, či v takových místnostech, kde by tlumočníci v některých kabinách měli zhoršený výhled (sloupy, kamery...).

7. Jazyky a tlumočení v mezinárodních institucích

Nyní na příkladu OSN a Evropské unie ukážeme, jaké jsou důvody uvažování o využití RI v mezinárodních institucích a představíme Kodex o používání nových technologií v konferenčním tlumočení, který stanovuje pravidla pro použití RI.

7.1 Evropská unie

Evropská unie má podle Smlouvy o založení Evropských společenství zajistit příslušníkům svých členských států možnost přístupu k informacím v jejich rodných jazycích (respektive každý stát při své přistoupení určí, které jazyky chce používat jako úřední). Přispívá tak k lepší průhlednosti a legitimitě. Článek 22 Listiny základních práv a svobod EU zajišťuje respektování jazykové rozmanitosti, článek 21 zakazuje jazykovou diskriminaci. EU má nyní 27 členských zemí a 23 úředních jazyků, v budoucnu by se měla dále rozšiřovat. Nabízí se tedy otázka, zda se budou stavět stále větší konferenční místnosti s čím dál více kabinami, či se situace bude řešit jinak. Snížení počtu jazykových kombinací by znamenalo ohrožení demokratických principů EU. Možností by bylo i snížení počtu jazyků, do kterých se tlumočí, přičemž by delegáti stále měli možnost vyjádřit se ve svých rodných jazycích.

RI je jednou z variant. V rámci Evropské unie proběhly 4 experimenty s RI – jeden v Evropské komisi, tři v Evropském parlamentu. Vzhledem k spíše negativním výsledkům těchto testů se proti němu postavili tlumočníci z Evropského parlamentu i Evropské komise (DG SCIC).

7.2 Organizace spojených národů

OSN má 6 úředních jazyků (arabština, čínština, angličtina, francouzština, ruština, španělština) a dva pracovní jazyky (angličtina, francouzština). S výjimkou čínských a arabských tlumočnicků, kteří tlumočí i do cizího jazyka, tlumočníci tlumočí jen do svých rodných jazyků.

Sídlo Organizace spojených národů je v New Yorku, další úřadovny se ale nacházejí i ve Vídni, Ženevě a Nairobi. Vzhledem k nutnosti komunikace mezi jednotlivými centry byly zvažovány možnosti tlumočených videokonferencí.

Na rozdíl od Evropské unie se v OSN nediskutuje o problému velkého množství jazyků, jazykových kombinací a omezeného prostoru v zasedacích sálech, ale spíše se uvažuje o co nejúčinnějším propojení jednotlivých pracovišť a redukci nákladů na cestování a ubytování.

7.3 Kodex o používání nových technologií v konferenčním tlumočení

S ohledem na zavádění nových technologií do oblasti konferenčního tlumočení, byl vytvořen Kodex o používání nových technologií v konferenčním tlumočení (*Code for the Use Of New Technologies in Conference Interpretation*). Tento dokument přijali tlumočníci následujících organizací: *AIIC* (Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků), *Bundesverband der Dolmetscher und Übersetzer* (Spolkový svaz překladu a tlumočení), Evropský soudní dvůr, *World Customs Organisation* (Světová celní organizace), Evropský parlament a SCIC.

V kodexu jsou formulovány základní požadavky tlumočnicků na jejich pracovní podmínky. Požadováno je např. dodržování ISO norem, dostatečně kvalitní obraz, aby bylo možné rozlišit výrazy delegátů či synchronizace obrazu se zvukem. Vzhledem k náročnosti RI tlumočníci nemají tímto způsobem pracovat déle než dvě hodiny denně a měli by být konzultováni při přípravách konferencí s tímto typem tlumočení.

8. Přehled dosud uskutečněných experimentů s RI

Právě v mezinárodních institucích by RI v budoucnosti mohlo výrazně zjednodušit komunikaci. Od těchto organizací také pocházejí impulsy k experimentům s RI. Po stručném přehledu uskutečněných experimentů a zdůraznění jejich přínosu se budeme věnovat rozboru jednotlivých aspektů RI.

Unesco – Nairobi-Paříž, 1976

V rámci konference UNESCO v Nairobi se posuzovalo, do jaké míry lze využít techniky pro zprostředkování komunikace a možnost jednání pomocí video/telekonferencí. V úvahu

byly brány i možnosti tlumočení. Tlumočníci se nacházeli v Paříži a hodnotili jak tlumočení přes telefon (pouze zvuk), tak tlumočení s obrazem. Výsledky experimentů s prvním typem tlumočení ukázaly, že při něm dochází buď ke snižování kvality výkonu, nebo k prudkému nárůstu únavy a stresu. Závěrem bylo stanoveno, že tlumočení v podmínkách, kdy má tlumočník k dispozici pouze zvukový záznam, je pro konference nevhodné.

OSN - New York-Buenos Aires, 1978

I když tento experiment ukázal, že tlumočení bylo na stejné úrovni jako za normálních podmínek, tlumočníci byli opačného názoru. Stěžovali si na únavu, chybějící kontakt, špatnou koncentraci. Z experimentu vyplynulo, že by tlumočníci při RI měli mít možnost mít stejný výhled, jako ve vhodně umístěné kabině.

ETSI (Evropský institut pro telekomunikační standardy) – Norimberk, leden 1993

Tato dvoudenní studie měla za úkol zjistit vhodnost ISDN vybavení pro simultánní tlumočení. I přes pochyby tlumočnicků z testu vyplynulo, že za použití špičkové audio a video techniky je RI možné. ISDN však podmínky na kvalitu nesplňovalo.

OSN - Ženeva – Vídeň, leden-únor 1999

Oproti předchozímu experimentu bylo zjištěno, že spojení ISDN pro RI vyhovuje (vývoj v oblasti techniky). Během pokusu se potvrdily předchozí závěry o stejné kvalitě RI a standartního SI a o větší náročnosti RI pro tlumočníky. Tlumočníci také negativně hodnotili fakt, že nemohli ovlivnit záběry kamer a při některých ztráceli koncentraci.

OSN – New York, duben 2001

Tento experiment ukázal, že při RI lze používat satelitní spojení, které zajišťovalo velmi dobrý přenos zvuku i obrazu. Probíhal během 16 různých zasedání, mohly tak být otestovány různé podmínky pro RI. Tlumočníci neměli pocit, že by byly některé typy zasedání pro RI vhodnější, či naopak, že by se RI v některých případech používat nemělo.

ITU (Mezinárodní telekomunikační unie) – ETI (Vysoká škola překladu a tlumočení v Ženevě) – Ženeva, 7.-9. 4 1999

Jedná se o první experiment s RI, ze kterého máme k dispozici závěrečnou zprávu. Společný test ETI a ITU proběhl v Ženevském sídle ředitelství ITU. Konal se v reálných podmínkách v rámci běžného zasedání ITU, jednacím jazyky byla angličtina, francouzština a španělština. Tyto jazyky byly standardně tlumočeny v konferenční místnosti. Pro účely experimentu byla zřízena jedna RI stanice pro francouzštinu, v níž pracovalo šest tlumočnicků (jejich kolegové tlumočící simultánně do francouzštiny jim sloužili jako kontrolní skupina). Hlavním zájmem ETI bylo zjistit dopady RI na tlumočníky a na kvalitu jejich práce. ITU zvažovalo možnost využití RI při svých zasedáních a snížení nákladů na tlumočení při jednáních mimo Ženevu. Pracovní hypotézou bylo, že tento experiment neprokáže rozdíl v míře psychologického a fyziologického stresu ani v kvalitě tlumočení či nároků na tlumočníky. Sledovaní tlumočníci vyplňovali dotazníky a podrobili se testu na obsah kortizolu ve slinách.

Evropská komise: SCIC – Brusel, 10.-14.1. 2000

Tento test se uskutečnil na základě debat o možnostech pořádání video/telekonferencí v Evropské komisi. Konal se v reálných podmínkách, probíhající jednání bylo tlumočeno tradičně a zvuk spolu s obrazem byly zároveň přenášeny do vedlejšího sálu, kde seděli tlumočníci pracující v RI podmínkách. Experimentu se účastnilo 43 zkušených tlumočnicků ze SCICu, kteří se k účasti přihlásili dobrovolně. Tlumočníci každý den vyplňovali dotazníky, jejichž prostřednictvím subjektivně hodnotili podmínky a své vlastní pocity z RI.

Evropský parlament (3 testy) – Brusel, (EP1: 22.-25.1. 2001, EP2: 3.-6.12.2001, EP3: 11.10.–9.12.2004)

První experiment EP se uskutečnil v rámci příprav na rozšiřování Evropské unie. Pracovní skupina pod vedením Jeana-Pierra Cota (pod jehož vedením vznikla zpráva o mnohojazyčnosti schválená 5.5.1999) navrhla zjistit možnosti využití RI během zasedání EP tak. Vyřešil by se tak problém místností s nedostatečným počtem tlumočnických kabin. Experiment trval tři dny a konal se v průběhu zasedání výborů. Tlumočilo se v šesti pracovních blocích. Tlumočení na místě bylo zajištěno do jedenácti jazyků, stejný počet jazyků byl tlumočen v RI podmínkách. RI tlumočení bylo zároveň přenášeno zpět do zasedací místnosti, aby bylo možné jeho hodnocení. Tlumočníci se podrobili lékařským testům. Každý také vyplnil dva druhy dotazníků. První měl za úkol vytvořit jejich osobnostní profil, druhý měl pomoci ohodnotit podmínky při RI.

Cílem druhého testu Evropského parlamentu bylo prohloubit nabyté znalosti o RI a zlepšit technické a ergonomické podmínky pro tlumočníky podle výsledků předcházejícího testu.

Dále se hodnotilo fungování a možnosti pilotáže v režimu, kdy je část tlumočnicků přítomná v zasedací místnosti a část tlumočí odjinud. Posuzovala se i specifika RI tlumočení při zasedání politických skupin. I v tomto případě se tlumočilo do jedenácti jazyků, sedm kabin bylo umístěno v sále, čtyři mimo něj. Pilotáž pro dva jazyky (řečtina a finština) byla zajištěna jen z RI kabin, pro ostatní jazyky oběma způsoby.

Poslední test trval pět týdnů. Během prvních dvou týdnů tlumočili účastníci experimentu simultánně. Po měsíční pauze následoval třetí pilotní týden, během kterého proběhly nezbytné úpravy podmínek tlumočení – hlavně kontrast a barvy monitorů a velikost obrazu. Na začátku se konala mock konference, aby si tlumočníci na nové pracovní podmínky zvykli. Dva poslední týdny sloužily přímo k hodnocení RI tlumočení. Testu se zúčastnilo 36 tlumočnicků ve dvanácti kabinách, 18 mužů a 18 žen, jak stálí tak free-lance tlumočníci. Všechny testy a měření se konaly ve stejnou dobu během ST a RI tlumočení tak, aby byly zaručeny stejné podmínky. Základní výhodou tohoto experimentu proti předcházejícím testům byla možnost srovnávat výkony každého tlumočnicka při SI a RI. Hodnocení tak nebylo ovlivněno individuálními rozdíly.

9. Specifika RI, jeho vliv na tlumočníky a na jejich výkon

Ze začátku se odmítání RI ze strany tlumočnicků prisuzovalo nedostatečné technice. Po experimentech zaměřených i na reakce lidského organismu na podmínky RI (např. test ITU – ETI, 1999) se ale ukázalo, že tento typ tlumočení klade na tlumočníky větší nároky než standardní ST. Pokusíme se nyní podrobněji rozebrat specifika RI a důvody jeho větší náročnosti pro tlumočníky. Při této analýze budeme vycházet z dostupných závěrečných zpráv uskutečněných experimentů s RI.

9.1 Technické vybavení a jeho dopad na tlumočníky

9.1.1 Tlumočení bez přenosu obrazu

Tlumočení pouze s přenosem zvuku bylo předmětem prvních experimentů – OSN, 1978 a UNESCO, 1976. V obou případech byla ztrátou vizuálního kontaktu s řečníky a posluchači neúnosně zvýšena náročnost tlumočení. Závěr experimentu OSN potvrdil, že RI bez přenosu obrazu je pro tlumočení konferencí nevhodné. Následující experimenty už tedy zkoumaly pouze RI s přenosem audio i video signálu. Tlumočení na dálku s možností sledovat dění v

zasedacím sále je tak na půl cesty mezi tlumočením po telefonu a klasickým ST – tlumočníci sice nemají přímý výhled, ale mohou se alespoň částečně orientovat podle obrazovek.

9.1.2 Způsoby přenosu zvuku a obrazu při experimentech

Při prvním experimentu (UNESCO, 1976) bylo zkonstatováno, že přenos signálu pomocí satelitu je dostatečně spolehlivý a zajišťuje dobrou kvalitu zvuku. Druhým zkoumaným způsobem přenosu obrazu a zvuku byl ISDN signál (ETSI, 1993). Ten vzhledem k nedostatečné kvalitě zvuku i obrazu nebyl pro RI shledán vhodným. Naopak další experimenty s podobným vybavením (OSN, 1999, 2001) ohodnotily jeho kvalitu za dostačující.

Satelitní přenos signálu (analogový či digitální) by tedy splňoval nároky na kvalitu přenosu, jeho využití by však bylo příliš drahé. ISDN spojení, které poskytují telefonní operátoři, je levnější variantou. Toto spojení zajišťuje synchronizovaný přenos digitalizovaného audio a video signálu. Při přenosu musí být zvuk i obraz komprimované tak, aby se snížilo množství přenášené informace. Nevyhnutelně tím dochází k ztrátě kvality (obraz tak má méně pixelů, než standardní televizní vysílání, může docházet až k jeho kolísání, při redukci zvukového signálu se ztrácí tóny s vyšší frekvencí). Tento problém se podařilo překonat při experimentu OSN (Ženeva -Videň), kdy byl zvukový signál převeden do mp3 formátu (Mouzourakis, 2006).

Druhý experiment Spojených národů v New Yorku ukázal, že přestože účastníkům konference by stačila kapacita zvuku 10 kHz, za účelem tlumočení je zapotřebí alespoň 14 kHz tak, aby signál obsahoval všechny frekvence řeči (nepublikovaná zpráva OSN, in Mouzourakis, 2006).

Experimenty v rámci institucí Evropské unie se způsoby přenosu signálu nezabývaly. Vzhledem k tomu, že v jejich případě se kabiny pro RI nacházely vždy ve stejné budově (a stejné by to bylo i v praxi), k jejich propojení se zasedacím sálem bylo použito již existující kabelové spojení.

9.1.3 Ovládání a umístění kamer

Kamery mohou být přesně nastaveny a zabírat stále stejné místo, nebo mohou být obsluhovány kameramany, kteří je zaměřují na cíl. Existují i kamery aktivované hlasem, jejichž součástí jsou speciální mikrofony napojené na kameru. Zapnutí jednoho z mikrofonů kameru aktivuje a ta se automaticky zaměří na řečníka. Při použití těchto kamer by řečníci

měli počítat s tím, že kameře, zvláště ve větším plném sále, chvíli trvá, než řečníka najde, na úvod projevu je tedy vhodné pronést několik neutrálních vět, aby se tlumočník mohl zorientovat. Kamery mají tři nastavení: neutrální, rychlé a pomalé. Při pomalém nastavení kamera před zacílením na jediného řečníka chvíli počká, tento způsob je tak vhodný při preferenci širokoúhlých záběrů. Rychlé nastavení způsobí, že se kamera na řečníka zaměří okamžitě, je tedy výhodnější při důrazu na detaily. Kameru lze nastavit i tak, že bude zabírat více řečníků najednou. To by mohlo najít uplatnění např. při dialogu či skupinové debatě.

Při RI by bylo možné využít všech tří možností kamer. Předseda jednání a jeho nejbližší okolí (stůl v čele zasedacího sálu) mohou být neustále zabíráni naprogramovanou kamerou bez obsluhy. K dílčím záběrům sálu, reakcí publika a situování dalších řečníků (usnadnění orientace tlumočníka) mohou sloužit dvě nebo tři kamery ovládané kameramany a automatické, hlasem aktivované kamery mohou vyhledat řečníka a zabírat v detailu jeho tvář. Do určité míry by tak byly tlumočnickům zprostředkovány prvky neverbální komunikace řečníka.

Velkým problémem při prvním experimentu EP byl pohyb osob. Chodící lidé se často objevovali před kamerami (i těmi, které zabíraly detail řečníka) a jejich chůze navíc způsobovala nestabilitu obrazu. Pohybující se lidé se však na zasedáních budou vyskytovat stále (osoby roznášející kávu či tištěné dokumenty, přicházející a odcházející návštěvníci). Řešením, které by mohlo alespoň částečně pomoci, by bylo použití (kromě jiného vybavení) kamer upevněných na stropě.

I podle experimentu EP3 by bylo vhodné připevnit ke stropu 4-6 kamer, které by umožnily lepší rozlišení detailů a rozpoznání jednotlivých delegátů v sále.

9.1.4 Vizualní podmínky

Vzhledem k tomu, že při klasickém ST se také využívá audio technika, je právě ztráta vizuálního kontaktu výraznou změnou a zdrojem potíží.

Už během prvního pokusu s ST⁴ bylo jasné stanoveno, že tlumočníci musí jasně slyšet a vidět řečníky. Tlumočníci mohou při vysokém soustředění či ve snaze vyhnout se rušivým efektům chvílemi pracovat se zavřenýma očima, měli by však mít možnost v případě potřeby okamžitě přenést zrak tam, kam potřebují, na větší plochu či na detail. V případě použití kamer a obrazovek jsou jejich možnosti omezené, navíc kamery nemusí zabírat to, co je v danou chvíli nutné. Otázkou také je, zda jsou technici schopni reagovat dostatečně rychle na nenadálé situace v sále (náhlá otázka některého z posluchačů, jakékoliv neočekávané

⁴

ST bylo poprvé použito při Mezinárodní konferenci práce v Ženevě v roce 1927.

přerušení). Pokud kamera nestihne zachytit takovou událost, tlumočnick bude zmatený, ztratí koncentraci a nebude schopný adekvátně tlumočit eventuální reakce v sále.

Pokusy o co nejlepší přiblížení dění v sále tlumočnickům jsou závislé na možnostech rozmístění monitorů, jejich velikosti, možnosti ovlivnit obraz na monitorech či nutnosti spoléhat se na pevně dané záběry. Tlumočnick by v ideálním případě měli vidět tak, jako by byli sami v sále přítomni.

Jedna z kamer byla při všech testech zaměřena na řečnicka, přesto byli tlumočnick nespokojení. Důvody tedy musíme hledat jinde. Někdy má i při klasickém ST tlumočnick k dispozici obrazovku, na které může sledovat detailní záběr řečnicka, zároveň se však může kdykoliv rozhlédnout po sále a zajistit si tak nezbytné aktuální informace.

Kamery tlumočnickům nikdy nezprostředkují všechno a tlumočnick separovaní ve svých kabinách nemohou vědět, zda jsou jim distribuované záběry ty nejrelevantnější. Podle experimentu ITU-ETI se 66% probandů domnívalo, že dění mimo záběry bylo důležité.

9.1.4.1 Význam vizuálních vjemů pro tlumočnick

Každý tlumočnick se při práci soustředí na něco jiného. I tyto preference mohou mít vliv na jejich postoj k RI. Pokud tlumočnick i při ST pro lepší soustředění raději pracuje se zavřenýma očima, nebudou pro něj RI podmínky tak náročné, jako pro jedince, který se při tlumočení o vizuální vjemy opírá. Experiment ITU-ETI ukázal, že pokud jsou pro tlumočnick důležité výrazy mluvčích, či jejich gesta, jsou schopni je ze záběrů vyčíst (50% osob bylo schopno rozlišit výrazy, 50% je považovalo za důležité).

Experiment EP3 prokázal, že se tlumočnick při RI dívají na monitory méně, než když přímo v zasedací místnosti sledují dění přes sklo. Tato skutečnost může být způsobena buď negativním vlivem obrazovek a monitorů na oči, nebo menší informační hodnotou obrazu přenášeného kamerami.

9.1.4.2 Obrazovky

Zabudované tlumočnické kabiny jsou do sálů umísťovány tak, aby měli tlumočnick výhled, pokud možno na celý sál. Mohou si tak vybrat, co je pro ně právě v danou chvíli důležité. To je u každého tlumočnick individuální (řečnick, následující řečnick, posluchači, promítaná prezentace, celý sál). Pokud je odkázán na monitory, jsou jeho možnosti omezené tím, co je na nich k dispozici. Při takovéto práci je navíc tlumočnick nucen přesunovat pohled z jednoho monitoru na druhý (pokud jich má k dispozici víc), eventuálně manipulovat s ovladačem (pokud má možnost si obraz nastavit) a to může způsobovat krátkodobou ztrátu koncentrace.

Při experimentech s RI byly využívány jak velké plazmové obrazovky tak menší LCD monitory. Tlumočníci mezi nimi volili podle dvou kritérií. Prvním bylo množství poskytované informace. Zde se ukázalo, že panoramatické záběry sálu jsou pro tlumočníky téměř zbytečné, protože nedovolují rozlišovat detaily a míra informace o dění v sále je tak velmi malá. Naopak podrobnější záběry na monitorech tlumočnickům pomáhaly. Druhým faktorem bylo oslnění způsobované obrazovkami. Bez ohledu na velikost si tlumočníci při testech EP vybírali obrazovky způsobující menší oslnění. Při prvním experimentu to byly velké obrazovky a videoprojekce, při druhém malé LCD monitory.

9.1.4.3 Výběr záběrů

Ze záběrů získaných kamerami je následně třeba vybrat ty nejrelevantnější pro tlumočníky a vysílat je na jejich monitory. Potíž takovéto kompilace záběrů mimo jiné spočívá v nutnosti synchronizovat obraz se zvukem. Nesoulad mezi viděnými pohyby rtů řečníků a slyšeným slovem by tlumočníky mátl.

Výhodou experimentu EK bylo, že kameru obsluhovaly osoby se znalostí jazyků, které tak mohly sledovat jednání a částečně i předvídat nezbytné pohyby kamer, aby zachytily nejdůležitější momenty. Přesto však tlumočníci hodnotili zacílení kamer negativně. Právě z tohoto důvodu autoři tohoto experimentu nedoporučují používání automatických kamer.

9.1.4.4 Orientace v sále

Tlumočník sice má na obrazovce pohled na celý sál, není však schopný rozlišit takové detaily, jako při přímém pohledu. Pro tyto podrobnosti se musí uchýlit k dalším monitorům (pokud je má k dispozici) a tyto přechody od detailních po přehledové záběry mohou způsobit momentální ztrátu orientace v dění v sále.

V ideálním případě by tlumočník při výkonu svého povolání měl mít stejné znalosti o osobách, jejich vztazích a probíraných tématech, jako ti, pro které tlumočí. Je téměř nemožné takového stavu dosáhnout, a proto se tlumočníci na každou zakázku připravují. Některá fakta ale vyplynou až ze situace při samotném tlumočení (vztahy, kladný/záporný přístup k probírané otázce). V takových případech se tlumočníci opírají především o to, co vidí. To, jak důležité je pro tlumočníka vědět, co všechno se při tlumočení děje shrnuje Christopher Thiéry (1990:40) ve svých zásadách pro výuku tlumočení: „...*the budding interpreter should make a deliberate effort to be constantly aware of the situation he is operating in, or to quote Who is doing what, and with which, and to whom?...*“. Thiéry tuto radu nabízí začínajícím studentům, zkušení tlumočníci by však měli dělat to samé. S tím rozdílem, že studenti si tuto zásadu musí

vědomě připomínat, zatímco tlumočníci by ji měli mít zautomatizovanou. Při RI ji tlumočníci do jisté míry mohou také aplikovat, překážkou jim však bude nedokonalý přehled o dění v sále, respektive zmatení a nutnost soustředit se na snahu o zrekonstruování celkové situace v sále z několika záběrů kamer.

I rozmístění jednotlivých řečníků však může tlumočnickovi poskytnout důležité informace. Například v Evropském parlamentu jsou delegáti rozmístěni podle své politické příslušnosti, jejich pozice tak může pomoci tlumočnickům správně dešifrovat sdělení. Na ukázkou případu, kdy by tlumočnick nemusel správně pochopit informaci právě kvůli nemožnosti správně si zrekonstruovat situaci v sále, se budeme inspirovat příkladem Marianne Ledererové (Lederer, 1991:56)⁵. Pokud by tlumočnick bez kontextu (např. při náhlé reakci jednoho z delegátů, nebo po návratu z pauzy) slyšel větu „*The gouvernement is vulnerable on two grounds, first quality of life, second women's issues.*“, k její přesné interpretaci by potřeboval vidět, kde řečník sedí. Pokud toto řekne člen opozice, slovo *vulnerable* ztrácí význam „*unprotected, defenseless*“ a zůstává jen „*open to attack*“. Podobně by tlumočnick z francouzštiny mohl váhat při převodu oslovení „*monsieur le président*“. Jen znalost identity osoby, ke které je výraz vztažen mu ukáže, zda jen ekvivalentem „*pane předseda*“ či „*pane presidente*“.

Stejný experiment také poprvé umožnil posoudit možnost využití RI při hlasování. Tlumočníci nemohli vizuálně posoudit stav hlasování ani z jednoho záběru kamer. Vzhledem k několika různým obrazům ze zasedací místnosti na velké obrazovce, docházelo k tomu, že se stejné osoby objevovaly zároveň na více záběrech v různých úhlech a to tlumočnický mátl. V této situaci se tak mohli spolehnout pouze na zvuk..

9.1.4.5 Výhody pohledu na obrazovku proti přímému výhledu

Mohlo by se zdát, že pro tlumočnicka bude ze všech záběrů nejdůležitější ten, který mu zprostředkuje detailní pohled na řečníka, jeho mimiku, pohyb úst, gesta a umožní mu tak lépe pochopit smysl sdělení. Pokud by tomu tak bylo, měli by RI tlumočníci výhodu oproti klasickému simultánnímu tlumočení. Z kabin (pokud jsou umístěny v zadní části sálu, nejsou vidět intervenující posluchači, pokud v čele sálu, není vidět předseda...) nejsou vidět detaily tváří řečníků, ti jsou obvykle příliš daleko. Ne všechny kabiny mohou také být umístěny tak, aby z nich tlumočníci viděli všechno, může se stát, že se pro lepší výhled musí tlumočnick vyklonit, či otočit hlavu a v takové pozici nějakou dobu zůstat.

⁵ Ledererová uvádí: „*At a conference last week, Neil Kinnock said that the gouvernement was vulnerable on two grounds, first quality of life, second women's issues.*“ a ilustruje tak nezbytnost obecných znalostí pro tlumočnicka, v tomto případě znalost politické příslušnosti Neila Kinnocha.

Pokud má před sebou tlumočnickou obrazovku, řečník je zobrazen přímo před ním, díky možnosti zvětšení obrazu jsou navíc zřejmé i detaily, které by jinak na dálku byly nerozeznatelné. S použitím zoomu může být obraz řečníka i větší než ve skutečnosti. Tato výhoda ovšem platí jen pro přímé záběry řečníka či předsednického stolu. Při panoramatických záběrech celého sálu už kamery nejsou schopné jasně rozlišit jednotlivé posluchače.

RI tlumočení by mělo být pohodlnější i pokud je součástí konference prezentace dokumentů na obrazovkách (power point). V takovém případě se přímo před tlumočnickou obrazovkou prezentace objeví, zatímco tlumočníci přítomní v sále jsou většinou znovu závislí na pozici svých kabin a může se stát, že na promítání nedohlédnou. Bude však nezbytné zlepšit spolupráci mezi tlumočnickými a technickými a zajistit adekvátní technické vybavení (viz kapitola *Přístup k dokumentům*).

RI tlumočnická má výhodu i v tom, že se mu na obrazovce spolu s řečníkem objeví i cedulka s jeho jménem. Tato výhoda je však smazána při diskusích (pokud není k dispozici více monitorů, které by mohly zachytit dva či více řečníků – viz Lucemburk), kdy nejenže tlumočnická pracující mimo sál nevidí druhého řečníka, ale zároveň ani není schopná ho identifikovat mezi posluchači, kvůli horšímu rozlišení detailů panoramatických záběrů kamer. Další podmínkou správného zobrazení cedulky s jménem je vhodný materiál. Pokud by se například štítek s jménem nacházel za sklem a v nevhodném osvětlení, odlesky by na obrazovce mohly učinit písmo nečitelným.

9.1.4.6 Přepínání mezi nabízenými záběry

Jedním z největších problémů RI je fakt, že si tlumočníci nemohou subjektivně vybrat, na co se budou v sále dívat. Toto omezení by teoreticky mohlo být eliminováno možností volby mezi obrazy zachycenými jednotlivými kamerami pro každého tlumočnicka (každou kabinu zvlášť). Tato možnost byla nabídnuta tlumočnickům pouze při testu EP1. Tlumočníci si mohli vybrat jeden ze čtyř záběrů, které byly zároveň jako mozaika promítány v levé polovině velké obrazovky, vedle záběru vybraného vedoucím kameramanů. Tlumočníci však možnosti nastavení obrazu využívali málo. Žádný ze čtyř záběrů jim neposkytoval doplňující vizuální informace a tak by komplikovaný způsob volby záběrů vedl jen ke ztrátě koncentrace. Systém přepínání obrazu byl poměrně rozměrný a pouze osoba sedící přímo před ním měla dobré podmínky k manipulaci. Třetím problémem byl příliš velký kontrast mezi jasným monitorem a tmavou místností.

9.1.5 Přístup k dokumentům

Tlumočníci by při své práci měli mít k dispozici stejné dokumenty jako účastníci konference. Jen tak budou schopni bez větších ztrát informací tlumočit rychlé čtené projevy, či narychlo dohledat neznámé termíny. Při klasickém tlumočení není problém tlumočnickům dokumenty vytisknout a doručit, pokud by se ale tlumočníci nacházeli ve vzdálenějším sále, nemuseli by je dostat včas.

Experiment EK z roku 2000 prokázal, že prezentace dokumentů na obrazovkách je naprosto nedostačující. Další možností by podle experimentu EP3 bylo poskytnout tlumočnickům počítač s tiskárnou (viz kapitola *Pracovní stanice vybavené počítačem*).

9.1.6 Osvětlení

Při testu EP3 měli tlumočníci možnost si osvětlení nastavit, bylo tak zjištěno, že v RI podmínkách dávají přednost silnějšímu osvětlení, než při ST. Organizátoři si byli vědomi toho, že zdroje osvětlení nesmí způsobovat odlesky a oslňovat. Pro omezení podráždění očí z přechodů od velmi jasných obrazovek do šera za nimi, doporučili v kabinách použít osvětlení s nízkou intenzitou. Tmavé pozadí zároveň zvyšovalo pocit odcizení a izolace. Tlumočníci měli velmi rozdílné nároky na osvětlení od 10 do 1450 luxů. Při druhém experimentu EP si naopak tlumočníci stěžovali na nedostatek světla, osvětlení bylo mnohem horší, než při ST (viz kapitola *Evropský soudní dvůr – 26.3.2007*).

Další specifické podmínky v kabinách – proudění vzduchu, teplota, vlhkost, ventilace – jsme do této práce nezařadili, neboť se domníváme, že nejsou relevantními faktory posouzení vhodnosti zavedení RI do praxe a jeho (ne)výhod oproti simultánnímu tlumočení.

9.2 Fyziologické důsledky RI na tlumočníky

9.2.1 Zrak

Práce s monitory je na zrak náročná. Oči se musí přizpůsobit na vidění do blízka, dochází k námaze svalů, které ovládají vyklenutí oční čočky a sbíhání os obou očí, oko se musí vyrovnat s rozdílnými jasy různých ploch, na které se člověk dívá, může docházet k oslnění. Únava je způsobená většími nároky na dva hlavní procesy probíhající v oku: akomodace (přizpůsobení) a konvergence (sbíhavost obou očí). Akomodace je přizpůsobování čočky vzdálenosti viděných předmětů. Čočkou pohybují ciliární svaly, které umožňují, aby se paprsky soustřeďovaly a lámaly v místě žluté skvrny (bod nejostřejšího vidění na sítnici). Čím je předmět blíže, tím více se musí čočka vyklenout a tak roste námaha ciliárních svalů. Pohled do blízka více zatěžuje i svaly zajišťující konvergenci očí (sjednocení obrazů u obou očí). Vidění je nejlepší, pokud je obraz v každém oku zobrazen ve středu žluté skvrny (úhel postavení obou očí je stejný), při delší práci na blízko může dojít k poruše konvergence očí, což způsobuje rozostřené (někdy až dvojité) vidění. Potíže mohou mít i ti, kteří např. často pracují s různými grafy, tabulkami či kalkulačkami. Roli hrají i rozměry detailů a délka pohledu do blízka. Očím neprospívá ani střídání pohledu na obrazovku, ovladač, podklady... Tato fakta budou muset být brána v úvahu při umisťování monitorů před tlumočnické kabiny (či přímo do nich). Dále bude třeba posoudit, do jaké míry škodí očím střídání pohledu na obrazovku (a vyhledávání detailů na nich) a na tištěné dokumenty v kabině. V tomto ohledu nabízí řešení instalace počítačů do tlumočnických kabin (viz kapitola *Pracovní stanice vybavené počítačem*).

Podle testu EP3 nedochází při delší práci s počítačem k poruchám akomodace čočky ani riziku vzniku krátkozrakosti a osoby takto pracující ani nejsou ohrožovány přílišným magnetickým či elektrickým zářením. Tlumočníci navíc nejsou ve srovnání s jinými profesemi dlouhodobě vystaveni pohledu na obrazovku. I v případech, kdy pracují celý den, mají možnost si odpočinout, jakmile je vystřídá kolega. V těchto pauzách mohou i odejít z tlumočnické kabiny, jejich oči si tak mohou odpočinout.

9.2.1.1 Vysychání povrchu oka způsobené pohledem na monitor

Slzné žlázy vytvářejí na povrchu oka slzný film, který oko chrání proti vysychání a prachu. Za normálních okolností se tento film obnovuje mrkáním, pokud se však intenzita mrkání sníží, oko vysychá. Při práci u obrazovky snižuje počet mrků z 18-22 za minutu na 4-7 (Hladký, Glivický, 1995). K tomu samému dochází i u čtení, při práci u obrazovky je však odkrytý povrch oka větší. Řešením by bylo umístit obrazovku tak, aby její horní okraj byl na

úrovni očí, nebo umístit dokumenty vedle obrazovky, aby tlumočníci nemuseli otáčet oči nahoru a zvedat tak víčka.

Pouze při experimentu EP3 se organizátoři zabývali umístění monitoru na vertikální ose. Horní část obrazovky odpovídala úrovni očí tlumočníka, takže jeho vertikální vizuální úhel odpovídal úhlu doporučenému při ST a zároveň doporučenému vizuálnímu úhlu pro osoby pracující s monitory.

9.2.1.2 Oslnění při práci s monitory

Rozeznáváme tři druhy oslnění: rušivé (přispívá k únavě), omezující (ztěžuje rozeznávání, např. při projíždění protijedoucího vozu), oslepující (intenzivní do té míry, že ztěžuje vidění, např. pohled do slunce). Při práci s monitory dochází nejčastěji k prvnímu typu oslnění, které tlumočník nemusí cítit a projevuje se až při dlouhodobé činnosti. Záleží na intenzitě jasu, velikosti a množství jasných ploch, jejich kontrastech a délce práce.

Při pokusech byly vyzkoušeny dva druhy monitorů (LCD monitory a plazmové obrazovky). Příznivěji byly hodnoceny plazmové obrazovky, při jejichž použití nedocházelo k blikání. Způsobovaly tedy menší únavu očí. Pokud však tyto obrazovky byly umístěny příliš blízko kabin, tlumočníci si stěžovali na přílišný jas. Z porovnání prvních dvou experimentů EP vyplývá, že tlumočníci vždy dávali přednost projekci s nižším jasnem a stabilnějším obrazem. Během experimentu EP2 byli tlumočníci rušeni nadměrným jasnem a blikáním obrazovek, někteří si při práci rukou zakrývali obrazovky, zatímco pracovali z monitorů, jiní si dokonce nasadili sluneční brýle. I při třetím testu EP si tlumočníci stěžovali na nadměrné oslnění z obrazovek, příčina byla shledána v jejich kontrastu s příliš tmavým pozadím kabin. Tento test doporučil snížit jas obrazovek a naopak zvýšit kontrast barev na obrazovkách, aby měli tlumočníci lepší vizuální podmínky.

9.2.1.3 Tlumočníci s brýlemi

První test EP ukázal rozdíl v percepci RI podmínek mezi tlumočníky nosícími pravidelně brýle a těmi, kteří je buď nepotřebují, nebo používají pouze na čtení. První skupina pocítovala větší únavu, fyzické nepohodlí a nižší motivaci i pocit účasti. Zdá se, že osoby s brýlemi musely více namáhat oči, aby dosáhly nezbytných informací.

9.2.2 Zdravotní problémy opěrné soustavy RI x ST

Nesprávný způsob sezení může způsobovat bolesti v oblasti zad a šíje. Způsob sezení je ovlivněn ergonomickými podmínkami na pracovišti (rozmístění dokumentů, umístění obrazovky, nastavení výšky stolu a židle...). Pokud musí jedinec sedět delší dobu, svůj způsob sezení mění. Sedavé zaměstnání může způsobovat celou řadu zdravotních problémů (křečové žíly, vadné držení těla, jednostranné zatížení kloubů).

Ze závěrů experimentu EP3 vyplynulo, že tlumočníci mají při obou druhích tlumočení tendenci se naklánět dopředu s rukama opřenými o pracovní desku (místo aby se opřeli o opěrky křesel). Možná vysvětlení byla dvě. Buď je tato nesprávná pozice důsledkem jejich stresu a ostražitosti, nebo se tak (vědomě či nevědomě) snaží přiblížit mikrofonu.

Tlumočníci, kteří se zúčastnili tohoto testu, uvedli, že jim z ergonomického pohledu vyhovovalo více RI. I objektivním srovnáním způsobu sezení stejných tlumočnicků během ST a RI bylo zkonstatováno, že tlumočníci mají vhodnější způsob sezení při RI.

Bolest zad

Bolesti v bederní části zad jsou vyvolávány hlavně dlouhodobým sezením. Pokud člověk dobře nevidí, nenamáhá jen oči, ale i pohybovou soustavu (napnuté svaly, nepřírodně natočená hlava)

Bolesti šíje

Tyto problémy jsou důsledkem vynucené polohy hlavy při sledování obrazovky při RI a konferenční místnosti při ST. V případě klasického simultánního tlumočení se tlumočnick navíc musí naklánět, aby lépe viděl a otáčet hlavu doprava či doleva, podle pozice řečníka. V tomto ohledu mají tlumočníci v RI podmínkách výhodu, protože obraz řečníka a všechny obrazovky či monitory se nacházejí vždy před nimi. K nepříjemnému napětí svalů šíje může docházet i při větší zrakové zátěži

9.2.3 Bolesti hlavy

Bolesti hlavy mohou být při RI způsobeny déletrvajícím pohledem na obrazovku, nebo mohou mít psychické příčiny (stres, větší nutnost soustředění...). Z porovnání testu EP3

vyplývalo, že tlumočníci trpí bolestmi hlavy při RI více než při klasickém simultánním tlumočení. Na bolesti hlavy si stěžovali i tlumočníci ostatních experimentů.

9.3 Psychické působení RI na tlumočníky

9.3.1 Tlumočnický stres při RI

Všechny dosud provedené testy se shodují na tom, že RI je pro tlumočníky náročnější, než obvyklé simultánní tlumočení. Pokud budou tlumočníci pracovat v těchto podmínkách, budou si muset vytvořit patřičné strategie, aby se pro ně taková práce nestala zdrojem stresu.

Stres je nárok na jednotlivce, který přesahuje jeho schopnost nároku bez problému čelit (Lazarus, 1984 in Schreiber, 2000). Faktory, které přispívají ke vzniku stresu, se nazývají stresory. Můžeme je rozdělit do tří skupin: stresory vyvolané prostředím (hluk, teplota, vibrace, alkohol, nedostatek spánku), mentální (monotonost, dlouhé soustředění, nutnost rozhodování), společenské (změny sociálního statutu, konkurence). Tlumočníci jsou při výkonu svého povolání vystaveni všem třem typům stresorů. Při RI se některé z nich zvyšují (nepohodlí způsobené sledováním obrazovky, nutnost většího soustředění), jiné přibývají (pocit ztráty prestiže povolání, pocit odcizení). Stresu se vyhneme, pokud se budeme snažit stresovou situaci změnit, nebo se jí vyhýbat. Pokud nemůžeme takovou situaci eliminovat, pokoušíme si vytvořit mechanismus, který nám umožní se se situací vypořádat.

Stresory vyvolávají u osob vědomou či nevědomou reakci, pokus o přizpůsobení se situaci. Pokud je úspěšná, tělo se dostane do fáze adaptace, v případě neúspěchu může dojít k psychickým či tělesným poruchám. Pokud je stres dlouhodobý, nebo se často opakuje, schopnost adaptace může být vyčerpána a to může být příčinou zdravotních/psychických potíží. Na stres jedinci reagují dvěma protichůdnými způsoby: panikou nebo pasivitou.

Stres můžeme rozdělit na stres pozitivní (eustres) a negativní (distres). Eustres může být zdrojem motivace a pomáhat tak k lepšímu výkonu. I distres však může být užitečný. Může přispívat k rozvoji osobnosti. Situace, která je poprvé pro organismus stresová, při svém opakování způsobí adaptaci a jedinec si zvykne se s ní vypořádat. Bez stimulů, které ze začátku vyvolávají stres, by nedocházelo k osobnostnímu růstu. Na situaci, která je ze začátku zdrojem stresu, si člověk může přivyknout. To samé by mělo fungovat i v případě RI. Pokud

se tlumočník účastní jednoho testu, má obavy o svůj výkon, z neznámého prostředí. Kdyby ale bylo RI zavedeno do praxe, tlumočníci by se museli přizpůsobit, podobně jako tomu bylo u ST.

Ne všichni tlumočníci však na stres reagují stejně. Někteří ve stresu pracují lépe, jiní hůře. Příčinou je fakt, že stres je velmi subjektivní. Tlumočníci jsou schopní podobně jako atleti využít stresu ve svůj prospěch, patří tedy do kategorie „consistent performers“, těch, kteří jsou schopni udržet dobrý výkon i ve stresu (Kurz, 1997).

Experiment EP ukázal, že v průběhu obou fází (ST, RI) se pocit stresu snižoval. Jedním z vysvětlení by mohl být fakt, že si tlumočníci na podmínky přivykají. Pokud tlumočníci pracovali simultánně, v již známých podmínkách, klesala nervozita z experimentu.

9.3.1.1 Objektivní a subjektivní metody měření stresu

Při experimentu EP3 a ITU-ETI byly k měření stresu tlumočnicků při RI využity testy měřící obsah kortizolu ve slinách. S narůstajícím stresem se množství kortizolu zvyšuje. Během prvního testu byly srovnávány hodnoty stejných tlumočnicků v RI a ST podmínkách, ve druhém se porovnávaly hodnoty různých tlumočnicků pracujících oběma způsoby. V obou případech zároveň tlumočníci vyplňovali dotazníky. Podle objektivních testů tlumočníci pracující v RI podmínkách nebyli více vystaveni stresu (obsah kortizolu ve slinách nebyl výrazně vyšší). Naopak podle subjektivního hodnocení se při RI tlumočníci cítili více stresovaní. Tento pocit měli i tlumočníci účastníci se ostatních experimentů.

Důvodem může být fakt, že se tlumočník ocitne v pro něj neznámé situaci. Vzhledem k tomu, že tlumočení obecně je velmi náročné, tělo si vytvoří mechanismy, jak se s tím vyrovnat, ty pak fungují i v RI podmínkách. Subjektivně však tlumočníci stres pociťují.

9.3.2 Vztah tlumočníka, řečníka a posluchače (komunikace)

*„The essence of simultaneous interpretation is communication“ (Seleskovitch, 1994: 82).
„What should be stressed is that an ideal interpreter is a direct participant and an integral part of the communication act“ (Kopczynski, 1980:152).*

Tlumočník umožňuje komunikaci minimálně dvou osob, které nemají jednotný jazyk (způsob) komunikace. Má za úkol zprostředkovat komunikaci, někdy však na něj mohou být kladeny i větší nároky – organizace jednání, vysvětlování rozdílů v jednotlivých kulturách.

Povolání tlumočnicka se pohybuje na škále od „neviditelné osoby“ po organizátora. Od konsektivního tlumočení (tlumočnick stojí po boku řečníka, mluví v pauzách, občas organizuje) přes simultánní tlumočení (je ve stejné místnosti, ve vlastní kabině, nutné pro ST, do sálu má přímý výhled a ostatní účastníci komunikace mohou vidět jeho) po RI (tlumočnick je ve vedlejší místnosti, se kterou je v kontaktu jen pomocí monitoru a sluchátek s mikrofonom, s řečníky a posluchači vůbec nemusí přijít do styku).

Ztráta kontaktu s řečníkem je ještě umocněna, pokud tlumočnick pracuje z pilotáže. Tlumočnick tak neslyší hlas řečníka, i když jej vidí na monitoru. To, co slyší neodpovídá tomu, co vidí. V některých případech na sebe neviděli ani sami tlumočnicki (EP1, kde byly kabiny umístěny po stranách prázdného sálu a mezi nimi se nacházely tři velké obrazovky, které bránily výhledu). Takto tedy tlumočnicki pracující z pilotáže ztrácejí poslední opěrný bod. Z reakcí tlumočnicků experimentu EP1 jasně vyplývá, že pilotáž ještě zvyšuje odcizení, vede k pocitu nereálnosti celé situace, větší frustraci a k dojmu práce ve „dvojím vakuu“.

9.3.3 Neverbální komunikace

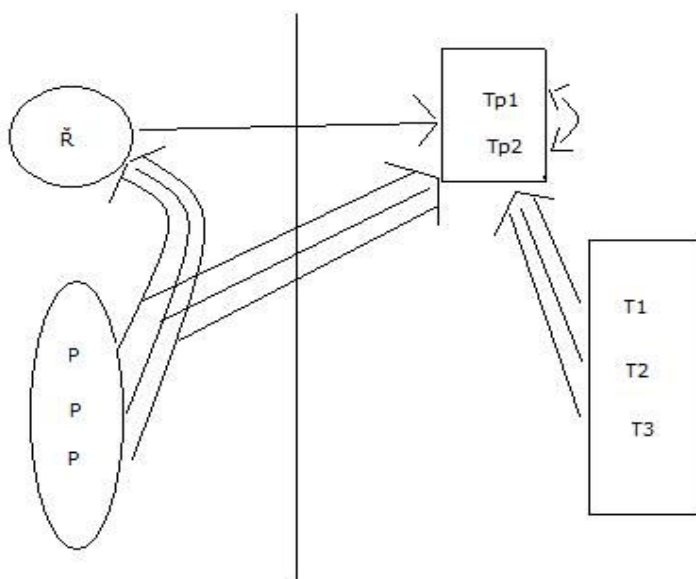
Neverbální komunikace je spontánní jednání a na rozdíl od řeči se dá těžko ovlivnit. Řečník může svými gesty, výrazem obličeje či postojem ukázat svou náladu, vztah k posluchačům, přesvědčení o tom, co říká, své zaujetí pro věc. Někdy může neverbální komunikace ukázat opak toho, co osoba říká (uhýbání očima značí lhaní, zkřížené ruce odstup). Některé informace nemusí být vysloveny, ale pouze naznačeny gesty („stop“, „pojd' sem“). Bylo prokázáno, že během poslechu se aktivuje jak emocionální tak kognitivní část mozku, vnímání a správná interpretace neverbálních signálů je tedy nezbytná ke správnému pochopení sdělení.

Pokud je tlumočnick při hledání relevantních vizuálních informací v sále odkázán na obrazovky a monitory, je pravděpodobné, že mu některé nezbytné detaily uniknou. Tlumočnick tak nemusí pochopit například ironii či vtip. Je ale otázkou, zda je v tomto ohledu klasické SI výhodnější. Při tlumočení na dálku je na monitorech přenášen detailní obraz řečníka, při simultánním tlumočení může řečník sedět daleko od kabiny a tlumočnick na něj neuvidí.

9.3.4 Zpětná vazba

Schéma zpětné vazby při tlumočení

Ř – řečník, P – posluchač, T – tlumočník, Tp – pilotující tlumočník

Zpětná vazba může přicházet ze dvou směrů. Prvním je sebehodnocení, to ovšem může být velmi zkreslující (nadhodnocení, podhodnocení...). Druhý způsob je zpětná vazba od partnera v komunikaci.

V běžné komunikaci se vysílatel a příjemce mohou vzájemně ovlivňovat (dotazy, vysvětlení), mají zpětnou vazbu (výraz obličeje, prosba o upřesnění). V kontextu tlumočení to takto funguje při KT (tlumočník se může ptát, pokud klient nerozumí, upozorní), při ST je tlumočník s klientem v kontaktu pouze vizuálně, z jeho reakcí (event. gest) se dozví, zda informaci předal správně. Při RI je situace jiná, tlumočník obvykle nemá možnost vidět reakce klienta (vzhledem k tomu, že RI řeší problém tlumočení velkých konferencí do velkého množství jazyků a vzhledem k omezenému počtu kamer a monitorů). Jedinou možností, jak získat hodnocení výkonu, jsou reakce kolegů v kabině. V případě, že je tlumočník v pozici pilota, může se spolehnout na reakce kolegů z ostatních kabin, kteří jeho tlumočení přebírají (pokud je tomu přizpůsobeno uspořádání kabin – ideálně do kruhu, nebo alespoň dvě řady naproti sobě).

Ztráta zpětné vazby může vést k větší nejistotě tlumočnicka, přehnanému opravování nebo naopak ke ztrátě motivace a poklesu výkonu. Ke zpětné vazbě může docházet během tlumočení, ale i po něm. Při debatách s kolegy i při setkání s řečníky a posluchači. Pokud tlumočníci nebudou mít možnost setkání s účastníky konference, nedozví se, zda tlumočili správně, nebudou si moct ověřit význam nových termínů. Delegáti ztratí možnost na tlumočení reagovat.

Při experimentu EP1 si tlumočníci stěžovali na chybějící reakce za sálu, chyběly jak reakce kladné, tak ty záporné. Postupně narůstal pocit, že jsou sami a tlumočí jen pro sebe. Posluchači je vnímají jen jako vzdálený hlas, ne jako lidské bytosti.

V tomto ohledu mají výhodu tlumočníci do světových jazyků (hlavně angličtina), ti se mohou opřít o zpětnou vazbu mezi svými kolegy, kteří z nich tlumočí

9.3.5 Motivace

Il est très difficile de garder la concentration requise, étant donné l'éloignement de la salle et, surtout, l'apparente absence de destinataire. La motivation est minimale. (komentář tlumočnicka experimentu EP1)

Pokud chybí reakce klientů, kladné či záporné, tlumočnick může mít pocit, že pracuje jen pro sebe, své kolegy nebo prázdný sál před sebou. Při RI tlumočnick není v kontaktu s příjemci svého tlumočení, neví, zda ho vůbec někdo poslouchá. To vše jsou faktory, které mohou způsobit nedostatek motivace.

9.3.6 Soustředění

Tlumočníci se na svou práci musí dokonale soustředit. Ke ztrátě koncentrace může docházet i při technických problémech či nedostatečné technice. „Je nezbytně nutné, aby tlumočnick slyšel projev řečníka dostatečně hlasitě a zřetelně, aby se na tuto fázi tlumočnického procesu nemusel příliš soustřeďovat, a nemusel tak zatěžovat svou pozornost, kterou potřebuje pro další fáze tlumočení“. (Čeňková, 1988:115). S kvalitou zvuku nebývá při RI problém, je s ním však spojeno riziko, že by tlumočnick musel věnovat příliš mnoho pozornosti k získání vizuální informace. Toto úsilí by jej příliš rozptylovalo.

I stuttered, I said the wrong word or did not find the correct word at all – found it difficult to monitor my output. I heard myself to say things I had not intended to say without being able to stop it – had to repeat sentences and make changes. Sometimes I just missed parts of sentences due to lack of concentration. Felt like a real beginner. (komentář tlumočníka experimentu EP1)

V dotaznících testu EP2 tlumočníci uváděli pocit podrážděnosti z toho, že si nemohli sami zvolit, na co se budou dívat a museli se spolehnout na záběry kameramanů. Limitovaný výhled způsoboval mimo jiné ztrátu koncentrace. Při testu EP1 byla zdrojem horšího soustředění možnost volit si z několika záběrů na monitorech. Přepínání, místo aby tlumočnickům pomáhalo, snižovalo jejich schopnost soustředit se. K ztrátě koncentrace (provázené pocitem nevolnosti) u nich docházelo i při rychlých pohybech kamer.

9.3.7 Syndrom vyhoření

Vyhoření je vyhasnutí motivace a stimulujících podnětů, vyplenění všech energetických zdrojů původně velmi intenzivně pracujícího člověka (Freudenberger, 1980, in Křivohlavý, 1998:47). Dle našeho názoru není z krátkých experimentů s RI možné stanovit, zda tento typ tlumočení způsobuje syndrom vyhoření. Lze pouze zkoumat, do jaké míry se při něm vyskytují faktory, které ke vzniku vyhoření přispívají.

Při RI se tedy setkáme s těmito situacemi, které mohou při delším trvání vést k syndromu vyhoření (podle Jeklové a Reitmayerové, 2006): nedostatek ocenění ze strany vedení či klientů (= chybějící zpětná vazba), příliš náročné pracovní podmínky, dlouhodobé trvání nepříznivých podmínek, práce, kde není věnována pozornost potřebám zaměstnanců. Další faktory vedoucí ke vzniku syndromu vyhoření byly definovány v závěrečné zprávě EP3 (mentální a psychické vyčerpání, mentální stres a kognitivní únava). Tato zpráva také hodnotila, do jaké míry jim jsou tlumočníci vystaveni, respektive jaké je jejich subjektivní vnímání těchto parametrů. RI bylo shledáno ve všech ohledech obtížnější. Takto pracující tlumočníci by tedy mohli být náchylnější k vzniku syndromu vyhoření.

Jeklová a Reitmayerová navrhuje jako prevenci vyhoření tzv. supervizi. Jedná se o systematickou pomoc (individuální či skupinovou) při řešení profesionálních problémů.

9.3.8 Pocit odcizení (feeling of alienation) a izolace

Tyto dva termíny se v souvislostech s RI objevují velmi často. Tlumočníci jimi popisují nedostatek kontaktu s řečníky a posluchači (při špatném osvětlení a nevhodném umístění kabin mohou tlumočníci pocítit i nedostatek kontaktu se svými kolegy z ostatních kabin) a nemožnost vstřebat atmosféru jednání. Déletrvající pocit odcizení a izolace může způsobit ztrátu soustředění i motivace a vést až k syndromu vyhoření. Důvodem těchto pocitů tlumočnicků při RI je „*the absence of flesh-and-blood Parliament members beyond the glass partition of the booth with whom it is possible to make contact if necessary*“ (EP3).

U tlumočnicků byl tento stav zaznamenán pouze v RI podmínkách. Zatímco technické a ergonomické podmínky mohou být na základě experimentů vylepšeny, pocit odcizení a izolace zůstane problémem. Částečně jej může potlačit vytvoření přívětivějších podmínek pro tlumočnický v kabinách i mimo ně (místnosti, kde by se tlumočníci mohli scházet, vyměňovat si zkušenosti a názory, odpočívat), kontakt s delegáty však nelze ničím úplně nahradit.

9.4 Kvalita tlumočení a její hodnocení

Zevrubné posouzení kvality neukázalo rozdíly mezi kvalitou tlumočení při RI a ST. Pokud byli po experimentu dotazováni posluchači, nevšimli si rozdílu v kvalitě tlumočení. Stejně tak tlumočníci hodnotící své kolegy nezaznamenali rozdíl.

Sami tlumočníci však subjektivně tvrdili, že RI podmínky jejich výkon ovlivnily negativně (s výjimkou testu EP2). Jen experimenty ITU-ETI a EP3 ukázaly, že RI vede ke snižování výkonu tlumočnicků. Při testu EP3 bylo navíc zkonstatováno, že v průběhu RI byli tlumočníci čím dál tím méně spokojeni s kvalitou svého výkonu, zatímco při ST tomu bylo naopak.

Při prvním testu Evropského parlamentu bylo tlumočení zprostředkováno pozorovatelům, kteří měli za úkol hodnotit jeho kvalitu, při experimentu ITU-ETI byly výkony tlumočnicků přepsány a následně ohodnoceny. Tento typ posuzování byl objektivnější, neboť jednotlivé výkony hodnotilo více osob. Tlumočení z testu EP3 hodnotili sami tlumočníci (subjektivní hodnocení) a nezávislí posuzovatelé, sami zkušení tlumočníci. Ti, oproti testu ITU-ETI hodnotili pouze jednotlivé úseky tlumočení. Každý vzorek byl posuzován dvěma tlumočnický až po tlumočení, hodnoceny byly úryvky z obou typů tlumočení. Posouzení tak bylo kvalitnější a objektivnější. Oba dva způsoby hodnocení ukázaly, že kvalita tlumočení v RI podmínkách je horší, než při ST. Při posuzování kvality tlumočení v průběhu pokusu v obou

podmínkách bylo zjištěno, že při RI jsou tlumočníci s přibývajícím časem méně spokojeni se svými výkony, zatímco při ST je tomu naopak.

9.5 Doporučení a výhledy do budoucna

I přes celkově špatné výsledky, žádný z experimentů možnost využití RI úplně nezavrhli. Pro jeho zavedení do praxe však bude třeba některé aspekty vylepšit (technické vybavení) a u některých posoudit závažnost a vliv na tlumočení (pocit odcizení, nedostatek zpětné vazby). Na základě zjištěných informací následně byla navržena opatření, která by měla RI umožnit a zároveň je ulehčit tlumočnickům. Tato doporučení mohou být rozdělena do dvou skupin: technické vybavení a doporučení pro tlumočnický.

9.5.1 Doporučení pro tlumočnický a organizátory tlumočení

RI je pro tlumočnický (alespoň podle jejich subjektivních pocitů) více stresující, než ST. Vzhledem k tomu, že stres narůstá (a zároveň klesá kvalita tlumočení) i s dobou tlumočení (Moser-Mercer, Künzli, Korac, 1998), bylo by vhodné, aby se při RI tlumočnický častěji střídali. Tlumočnický by zároveň neměli pracovat v tomto režimu permanentně či delší dobu, ale měli by střídát RI s jinými typy tlumočení či jiných aktivit. Ve zprávě testu EP3 je dokonce navrženo, aby tlumočnický takto pracovali jen jeden den v týdnu.

A moyen et à long terme on court un risque de perte de sens du travail et de détérioration de la santé qui se répercuteront sur le plan professionnel (qualité de travail, absentéisme, inaptitude médicale à exercer un type de travail et invalidité) (nepublikovaná zpráva EP2).

Takto by se tlumočnický mohli vyhnout syndromu vyhoření a rizikům vyplývajícím z práce ve „virtuální realitě“. Syndromu vyhoření by se dalo předejít i finančním ohodnocením tlumočnický pracujících v RI.

Pokud by došlo k využívání RI ve větším měřítku, měl by být tento fakt zohledněn i při výuce tlumočení. Vzhledem k tomu, že se při výuce tlumočení běžně používají audio či video nahrávky, pořádají se videokonference (např. ETI, ESIT, UTRL a tlumočnický Evropského parlamentu a Evropské komise, 3. dubna 2009) atd. by studenti měli mít lepší předpoklady se na RI adaptovat (tento předpoklad ale nebyl v praxi ověřen, experimentů se účastnili pouze profesionální tlumočnický spíše s dlouholetou praxí). Semináře o RI by tedy měly být zaměřené

především na tlumočníky s praxí, jejich cílem by mělo být, aby měli tlumočníci možnost si zvyknout na nové podmínky a vyzkoušet si technické vybavení.

Tlumočníci by měli mít možnost si během práce odpočinout a oprostit se od umělého protřetí na obrazovce. Experiment EP3 nastínil možnost, že by si tlumočníci na RI mohli při jeho dlouhodobém vykonávání zvyknout. Většina faktorů způsobujících stres totiž během druhého týdne pokusu vykazovala nižší hodnoty, než na začátku.

9.5.2 Pracovní stanice vybavená počítačem (computerized workstations)

Zpráva o experimentu EP3 přináší návrh na zřízení tzv. pracovišť vybavených počítačem, ze kterých by tlumočníci poskytovali RI tlumočení. Tato stanoviště by byla personalizovaná a poskytovala by tlumočnickům co největší komfort. Jejich doporučené vybavení bylo navrženo s ohledem na výsledky experimentu.

Velkou změnou by bylo odstranění kontrolního panelu. Mikrofon by byl upevněn ke sluchátkům a ovládání by probíhalo na obrazovce počítače pomocí myši. Na obrazovce budou k dispozici tři okna pro tři záběry (řečník, předsednický stůl, celý sál), tlumočník si zároveň v okně zobrazující panoramatický pohled na sál bude moci vybrat z dalších záběrů ty, které pro něj budou relevantní. Bude mu umožněno zvětšit/zmenšit okno, nebo v případě potřeby některá zavřít. Obrazovka by měla ukazovat i další okna (znovu nastavitelná), která by ukazovala prezentace v sále, volební výsledky, tištěné materiály a umožňovala posílat zprávy do konferenční místnosti.

Tlumočníci by měli mít k dispozici tiskárnu, mohli by si sami tisknout dokumenty, které nedostanou před začátkem zasedání. Na každém stanovišti by měl být přístup k internetu, kde by bylo možné využívat slovníků, glosářů, či se připojit k intranetu.

Tyto stanice by dokonce mohly být instalovány do již existujících kabin, hlavně do kabin s horšími vizuálními podmínkami.

9.6 Shrnutí

Dosud uskutečněné experimenty s RI ukázaly, že tento typ tlumočení je pro tlumočníky náročnější než ST. Objektivní hodnocení ukazují, že kvalita tlumočení zůstává nezměněná (EP1), nebo nižší, než při ST. Vzhledem k tomu, že nižší kvalitu tlumočení prokázaly experimenty s propracovanějším systémem hodnocení, můžeme soudit, že k poklesu kvality

při RI dochází. Subjektivně měli tlumočníci pocit hůře odvedené práce, jejich dojem však může být zkreslen větší únavou, pocitem odcizení, ztrátou motivace a horším soustředěním. Právě tyto fyziologické a psychické faktory budou největšími překážkami pokusů o přizpůsobení RI podmínek tlumočnickům.

Ze zdravotních problémů si tlumočníci stěžovali především na únavu očí, v jejich komentářích se objevovaly i poznámky o bolesti hlavy či pocitu nevolnosti. Tyto tři příznaky lze přičíst dlouhodobému pohledu na obrazovku (nevolnost pak rychlému pohybu kamer).

Technické vybavení (počet a umístění kabin, počet, velikost a umístění obrazovek a jejich typ – plasma, LCD, promítání) se bude zlepšovat s rozvojem nových technologií. Z experimentů není možné vybrat nejlepší způsob přenosu obrazu. Tlumočníci se nejčastěji soustředili na monitory způsobující co nejmenší únavu očí, tedy ty s nízkým jasnem. Záběry řečníků byly hodnoceny kladně, naopak panoramatické pohledy do sálu nebyly shledány užitečné.

Rozpor byl zjištěn v otázce osvětlení. Pro lepší kontrast byly obrazovky umístěny do tmavších místností, šero však u tlumočnicků ještě prohlubuje pocit odcizení (tlumočníci nevidí ani své kolegy v ostatních kabinách) a nereálnosti celé situace.

RI však má i své výhody. Jedná se především o detailní záběry řečníka, které umožňují lepší zachycení prvků neverbální komunikace, než u klasického ST. RI je také (za předpokladu dodržení ergonomických principů v kabině) šetrnější k lidské opěrné soustavě. Tlumočník má všechny relevantní informace přímo před sebou na monitoru, zatímco při ST se často musí naklánět či různě otáčet, aby viděl to, co potřebuje.

Negativní postoj tlumočnicků k RI je způsoben obavou ze ztráty prestiže jejich zaměstnání, strachem z nové situace a z nutnosti přizpůsobit se novým podmínkám, odpoutat se od zažitého způsobu práce a stereotypů. Jejich obavy jsou částečně oprávněné. RI je však nevýhodné pouze pro ně. Příjemci tlumočení nezaznamenali snížení kvality jejich práce a zadavatelům RI přináší výhody.

10. Tlumočník v RI podmínkách a virtuální realita

The remote interpreter's perception is limited to two-dimensional images projected on screens and monitors. No matter how visually perfect and even attractive these can be, they are no substitute for the true three-dimensional world deeply ingrained in human experience for millions of years. In this sense, the remote interpreting environment is fundamentally inconsistent with our core perception of the world around us and constitutes a separate reality. (zpráva EP1)

Na schopnost orientovat se ve virtuálním světě může mít vliv věk jedince. Starší lidé mají nižší ostrost vidění a sníženou schopnost rozeznávat kontrast (Stanney, Mourant, Kennedy,

datum publikování neuvedeno). Dosavadní zkoumání vlivu virtuálního prostředí na člověka se soustřeďovala na situace, kdy osoba svým jednáním (pohyb myši, joysticku, kamery...) ovlivňuje dění na monitoru. Osoba se tak pohybuje ve dvou světech - reálném a virtuálním, který sám (spolu)vytváří. Stále častěji se vlivy takového stavu na psychiku stávají předmětem experimentů a debat. I tlumočník se při RI ocitá v takové virtuální realitě, při práci je závislý na obrazovkách, sluchátkách, mluví do mikrofону. Realita pro něj není důležitá, musí se soustředit na dění na obrazovce a okolní podněty jsou pro něj spíše rušivé. Jeho postavení je však specifické. Tlumočník se totiž na situaci aktivně nepodílí, musí se jí podrobit a bez ustání vnímat a adekvátně reagovat.

V současné době se stále častěji setkáváme s pojmem „cybersickness“, který označuje negativní reakce jedince na virtuální prostředí. O příčinách tohoto stavu se zatím spíše spekuluje. Stanney, Mourant a Kennedy označili za hlavní faktory ovlivňující osoby ve virtuálním prostředí *vection*, *lag*, *field of view*. *Vection* je dojem pohybu vyvolaný (pouze) vizuálně, *lag* (zpoždění), vyvolává problémy pokud si jedinec uvědomí, že mezi jeho pohybem a tím, co vidí na obrazovce je časový odstup. Tento fakt se tlumočení přímo netýká, neboť tlumočník aktivně nevytváří obraz. Mohlo by se však promítnout do zpětné vazby, v případě, že by tlumočník přetlumočil vtipný výrok, pronesl šokující zprávu a podle reakcí ze sálu chtěl ověřit, zda splnil svůj úkol. Mohl by hrát roli i v případě, že udělá chybu, okamžitá reakce by mu umožnila opravu. U tlumočení by mohl vyvolat problém rozdíl mezi pohyby rtů na obrazovce a zvukem. Podle výsledků experimentů s vlivem virtuálního prostředí na osoby, které v něm pracují, si uživatel na nesoulad mezi realitou a virtuálním prostředím může po určité době zvyknout a přizpůsobit se mu, tlumočení je ale činnost velmi rychlá. Tlumočník se nemůže pozastavovat nad detaily, nemá možnost se ohlížet zpět, přijímá informaci, analyzuje ji a předává v druhém jazyce téměř současně, zároveň se opírá o vizuální kontrolu situace. Další příčinou špatné snášenlivosti virtuálního prostředí by mohla být nemožnost kontroly nad tím, co se děje na obrazovce. V případě tlumočení naprostá závislost na přenášeném obrazu, omezená možnost komunikace s kameramany (osobou zodpovědnou za výběr záběrů).

Další rizika jsou spojená s návratem do reality. Po vystavení virtuálnímu prostředí se jedinec může potýkat s negativními důsledky. Mezi ně patří např. poruchy vestibulo-okulárního reflexu (při pohledu do jednoho bodu se během otáčení hlavy hlavy na jednu stranu oko otáčí na druhou), zhoršení motoriky, horší adaptace na normální prostředí. Podobně zůstávají nevyřešeny otázky vlivu virtuálních prostředí na sociální chování lidí. Hráč počítačové hry celý ponoří do světa na obrazovce, ztotožní se s ním, se svou postavou, stržen

spádem hry a touhou vyhrát. Tlumočník se také musí snažit proniknout do situace zobrazené na obrazovce, pokusit se vsugerovat si, že je na jednání přítomen, pochopit vztahy mezi jednotlivými účastníky, snažit se odhadnout jejich reakce, sám musí reagovat na podněty z, pro něj virtuálního světa.

Tlumočník se při práci nachází v tzv. pasivní virtuální realitě může tedy poslouchat, pozorovat, obraz se mění, ale nelze do něj zasahovat

11. RI v praxi

Z použití RI v praxi na velkých mezinárodních konferencích máme k dispozici dvě zprávy. Jedná se o konferenci v Hampton court a slavnostní zasedání Evropského soudního dvora v Lucemburku. K RI se však organizátoři uchýlili ve více případech, např. Summit NATO v Rize (28.-29.11.2006), kde tlumočení probíhalo do angličtiny a 5 jazyků nově přistupujících zemí. V každé kabině pracovali dva tlumočníci, všichni tlumočnili do angličtiny. Tlumočení bylo náročné hlavně pro lotyšskou kabinu, jejich tlumočení přímo přenášeno televizí (podle údaje tlumočníka z Hampton Court).

Dalším příkladem je slavnostní zasedání Evropského parlamentu v listopadu 2002 ve Štrasburku, kam byli poprvé pozváni poslanci z kandidátských zemí. Polovina kabin se nacházela ve vedlejším sále, tlumočení probíhalo prostřednictvím monitorů.

I některé experimenty (Unesco-Nairobi-Paříž, 1976) se konaly přímo při zasedání.

8.1 Konference v Hampton court

Poprvé v rámci Evropské unie bylo RI využito při konferenci v Hampton court 26.-28.10. 2005 během britského předsednictví EU. Jednalo se o neformální summit, během kterého se probíraly otázky rozpočtu na období 2007–2013, ekonomické reformy, debatovalo se o dopadech globalizace a hledání dalších prostředků na podporu výzkumu a vývoje. Hampton court je bývalý anglický královský palác pocházející ze 16. století. Je to historická památka,

nejedná se tedy o budovu určenou k zasedáním s tlumočením, v zasedacím sále proto nebyly instalovány kabiny a tlumočníci pracovali ve velkém stanu před palácem. Summit v Hampton court byl první konferencí, na které SCIC zajišťoval tlumočení na dálku. RI bylo využito i přes to, že tyto podmínky byly v Kodexu nových technologií charakterizovány jako nepřijatelné (unacceptable). Délka zasedání byla 3 x 2 hodiny, tedy zdaleka ne dostatečná pro stanovení relevantních závěrů v oblasti vlivu RI na tlumočníky, bylo to ale poprvé, kdy bylo RI použito na mezinárodní schůzce na vysoké úrovni. Máme tedy možnost porovnat výsledky pokusů s RI a jeho využití v praxi spolu s reakcemi tlumočnicků.

8.1.1 Závěry tlumočnicků a SCICu

SCIC se zamýšlí nad tím, zda by v nástupu RI mohla hrát roli rostoucí znalost angličtiny u mladší generace. Znamenalo by to, že tlumočníci přestávají být pro jednání nezbytnými, a není tedy nutné, aby se nacházeli přímo v sále. S tím souvisí otázka prestiže tlumočnického povolání. Tlumočníci si jsou vědomi toho, že o RI ještě stále není dost informací, testy v Evropském parlamentu nebyly dostatečně rozsáhlé. Úplné posouzení všech výhod a nevýhod RI by bylo pravděpodobně možné až při jeho zavedení do praxe, při testování dostatečného množství tlumočnicků a všech jazykových kombinací.

Zajímavým poznatkem je fakt, že požadavky na RI zatím vždy pocházely od předsedajících zemí Evropské unie, které se snažily o zvládnutí předsednictví ve vlastních podmínkách. Je tak možné, že by další rozšiřování Evropské unie v souvislosti se zákazem RI vedlo k omezení konferencí tlumočených do všech jazyků na nové budovy v Bruselu.

Ze závěrů SCICu vyplývá, že pro tato mimořádná zasedání (v národních památkách) by měla být stanovena zvláštní opatření. Doporučují se další studie ke stanovení nejlepších možných podmínek a změny v Kodexu o používání nových technologií, které by umožňovaly využití přenosného vybavení pro tlumočení právě při tlumočení v památkách. Každá další předsednická země by měla podepsat dočasnou dohodu, v níž by bylo toto pravidlo zakotveno.

Pro další vývoj v oblasti RI se SCICu nabízí dvě alternativy. Akceptovat RI a přijmout jej jako třetí alternativu k ST s KT, což by znamenalo investice do technického vybavení (nové kabiny, školení tlumočnicků, náklady na lékařské prohlídky tlumočnicků, psychologů...). Nebo jej odmítnout a každé předsednické zemi udělit výjimku pro konání jednoho zasedání s RI.

Tlumočníci měli možnost se vyjádřit k použití RI před konferencí i po jejím skončení. Jejich názory vyjadřovaly osobní vztah k tomuto typu tlumočení, ale nabízejí i nové úhly pohledu a podněty při rozvažování o dalším využití RI.

Před summitem tlumočníci především vyjadřovali své obavy z práce v jim neznámých podmínkách a z vlivu těchto podmínek na kvalitu odvedené práce, negativně také hodnotí absenci kolektivního rozhodnutí o použití RI v Hampton Court. Přes tyto připomínky však z jejich komentářů vyplývá, že se pokusí odvést co nejlepší práci.

Komentáře na druhou stranu obsahují jeden důležitý argument ve prospěch RI. Pochází od tlumočnicků z menších kabin, jejichž jazyky by mohly být ohroženy dalším rozšiřováním EU. Jak jsme zmínili výše, Evropská unie má, vzhledem k dalšímu plánovanému rozšiřování tři možnosti: stavět sály s čím dál více kabinami, omezit počet jazyků a uchýlit se k RI. RI se jeví z logistických a demokratických důvodů (pokud odhlédneme od všech nevýhod) jako nejjednodušší řešení. I tlumočníci z méně frekventovaných jazyků by tak měli zaručeno, že i jejich jazyk bude mít v Evropské unii budoucnost.

Zajímavá je i debata mezi tlumočníky, kteří se i při ST hodně spoléhají na monitor (pokud ho mají k dispozici) a soustředí se tak na detaily a těmi, pro které je ke správnému porozumění nezbytné řečníka a jeho okolí vidět „na živo“. Je možné, že bychom takto mohli rozdělit tlumočníky do dvou skupin podle jejich preferencí, je ale diskutabilní, zda by první skupině opravdu stačily pouze obrazovky po celou dobu tlumočení.

I přes opatrný přístup k zavádění výjimek do pravidel tlumočení v Evropské komisi si tlumočníci uvědomují pravděpodobnost toho, že v budoucnosti budou muset dosáhnout kompromisu, protože pokud se situace bude vyvíjet směrem k RI, mohlo by dojít k tomu, že je někdo nahradí.

Z komentářů se zdá, že lépe snášeli RI podmínky tlumočníci, kteří zároveň pracují na volném trhu, kde tlumočí na dálku a často v nepříjemnějších podmínkách.

Pokud jde o vybavení kabin a jejich umístění, tlumočnickům vadila hlučná podlaha chodby spojující kabiny (způsobovala až otřesy kabin), kabiny nebyly zvukotěsné, takže v nich bylo slyšet zvuk helikoptér či příliš hlučná klimatizace, rozpaky vzbuzovalo i umístění kabin do velkého stanu, ten neposkytoval zvukovou izolaci, což by mohlo způsobit komplikace v případě deště. Velká obrazovka tlumočnickům nepřinášela příliš relevantních informací, raději se soustředili na malé monitory.

Z reakcí tlumočnicků byly znát obavy z budoucnosti jejich povolání (*And now, that we have done it for the Heads of States, why not for Ministres, and... and... ?*)

11.2 Evropský soudní dvůr – 26.3.2007

26.3. 2007 se v sídle Evropského soudního dvora uskutečnilo sympozium u příležitosti padesátého výročí Římských smluv. Účastnili se jej předsedové a členové nejvyšších soudů všech členských zemí, kterým bylo zajištěno tlumočení do 22 jazyků. Třináct kabin bylo umístěno ve Velkém sále, místě kolokvia, zbylých devět kabin ve vedlejší konferenční místnosti. Rozmístění jednotlivých jazyků bylo navrženo s ohledem na tlumočení do jazyka B a poskytování pilotáže. Ty kabiny, u kterých se předpokládalo (podle řečníků), že budou mít nejvíce pilotáže a tlumočení do cizího jazyka, byly umístěny do Velkého sálu. V RI podmínkách pracovalo 36 tlumočnicků, sympozium trvalo s krátkými desetiminutovými přestávkami a pauzou na oběd od 9:30 do 18:00. Koordinátoři tlumočení se mohli opřít o zkušenosti z Evropského parlamentu a SCICu, takže se jim podařilo vytvořit pro tlumočníky velmi dobré podmínky.

Samotnému sympoziu předcházela dvě přípravná zasedání, která měla za úkol vytvořit pro tlumočníky co možná nejlepší podmínky. Před kabiny tak byly umístěny 3 ploché obrazovky, z nichž prostřední zobrazovala předsedu a řečníky a na dalších byl promítán obraz patřičných polovin sálu. Každý řečník se objevoval na obrazovce podle toho, kde seděl. Účastník, kterému bylo uděleno slovo, byl kamerou postupně přibližován, na konci svého projevu oddalován. Tak se mohli tlumočníci orientovat a předem věděli, jaký řečník bude následovat. Zároveň takto bylo možné zobrazit debatu mezi dvěma či třemi účastníky. Tento způsob zobrazování řečníků však nakonec nemohl být z organizačních důvodů realizován a na krajních obrazovkách tak byly zobrazeny pohledy na poloviny sálu. Během těchto příprav došlo také k synchronizaci zvuku a obrazu.

Ukázalo se, jak je důležité, aby režisérovi obrazu asistoval tlumočník. Vhodné bylo i osvětlení konferenční místnosti, kde seděli RI tlumočníci (ve srovnání s tmavými místnostmi při některých experimentech). Spolu s praktickým uspořádáním sálu (tlumočníci na sebe navzájem viděli) alespoň částečně zmírnilo pocit odtržení od řečníků a posluchačů. Pocit odcizení přesto přetrvával a k jeho překonání pravděpodobně nepřispěje ani dokonalejší technika.

III Praktická část

V praktické části jsme se pokusili získat informace o zkušenostech s RI a názory na něj od českých profesionálních tlumočnicků a tlumočnických agentur. Dotazníky jsme vypracovaly na základě údajů ze závěrečných zpráv proběhlých experimentů a doporučení Prof. Čeňkové. Dotazníky pro tlumočnické jsem s pomocí pana Petra Kautského a Rica Schoteho rozeslala členům JTP a ASCOTu. Členům obou sdružení byl dotazník zaslán o měsíc později ještě jednou. Všichni tlumočníci byli upozorněni, že získané údaje budou zpracovány anonymně. Agenturám jsme dotazník spolu s průvodním dopisem poslali e mailem. Po zkušenosti s nízkou návratností dotazníků od tlumočnicků jsme do pěti agentur volali a do tří osobně zašli (v jednom případě dotazník odmítli vyplnit, ve druhém slíbili, ale neposlali).

Jelikož jsme nehodnotili žádnou konkrétní akci, ale snažili jsme se pouze získat obecné informace o zkušenostech tlumočnicků a jejich zaměstnavatelů s RI, zvolili jsme do dotazníku otevřené otázky.

Odpovědi tlumočnicků a tlumočnických agentur jsou seříděny podle otázek v příloze 1 (tlumočníci) a 2 (agentury). Při hodnocení jsme se nezabývali každou otázkou zvlášť, ale jednotlivé odpovědi jsme seskupili do větších celků.

12. Tlumočníci

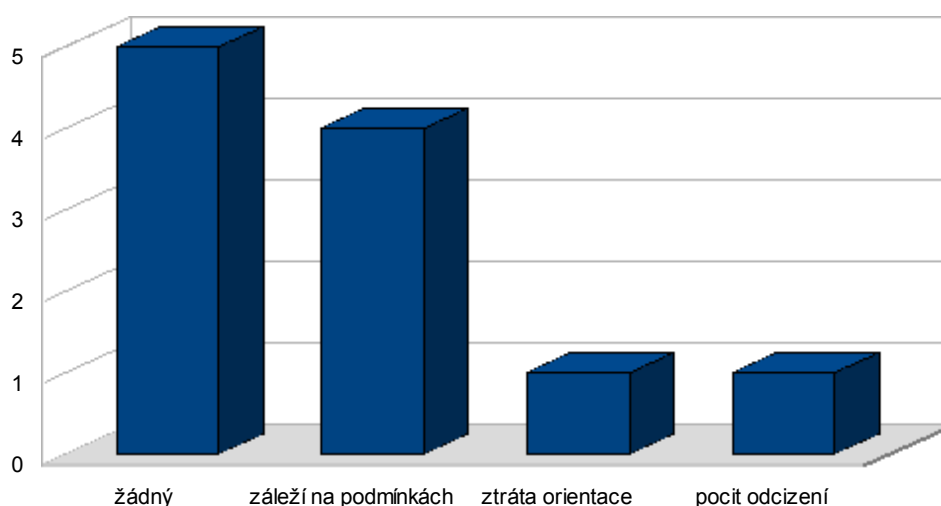
K dispozici jsme měli informace od 13 tlumočnicků, kteří nám zaslali zpět dotazníky. Všichni měli zkušenosti s nějakou formou RI. Vzhledem k malému množství vrácených dotazníků jsme se rozhodli do vyhodnocení zahrnout i respondenty se zkušenostmi jen s tlumočením po telefonu či videokonferencemi (T2 a T6). Průměrná doba praxe oslovených tlumočnicků v konferenčním tlumočení je 22,4 let, od 15 do 32 let. Jeden respondent nepracuje jako konferenční tlumočník a na dotazník odpověděl z osobního zájmu o RI a jeho budoucnost. Na dotazník neodpověděl žádný dotázaný, který by s RI zkušenosti neměl.

12.1 Zkušenosti českých tlumočnicků s RI (otázky č. 2, 3, 4, 6)

2 tlumočníci se s tlumočením setkali pouze jednou, právě v jejich případě se však nejednalo o RI, ale o videokonferenci či tlumočení po telefonu. Ostatní respondenti mají zkušenosti s RI z konferencí, přednášek a seminářů či z tlumočení pro televizi.

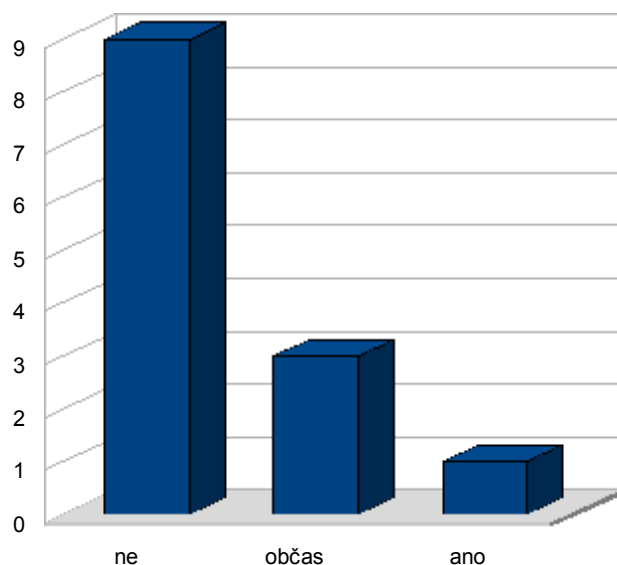
Dotázaní tlumočníci ve většině případů uvedli, že jejich výkon nebyl ovlivněn RI podmínkami. Shodují se na tom, že kvalitu RI výrazně ovlivňuje technické vybavení. Zkušenosti mají jak se adekvátními podmínkami, tak s podmínkami naprosto nevyhovujícími (T2: „zvuk byl přenášen do místnosti, nikoliv do sluchátek, časté technické problémy, slyšitelná práce dalších dvou tlumočnicků“), které naprosto nevyhovují ISO normě. Vždy jeden tlumočník si stěžoval na částečnou ztrátu orientace o dění v sále (T12), pocit odcizení (T3) a větší stres vzhledem k nevhodným podmínkám (T2).

Graf 1 – vliv RI na výkon tlumočníka

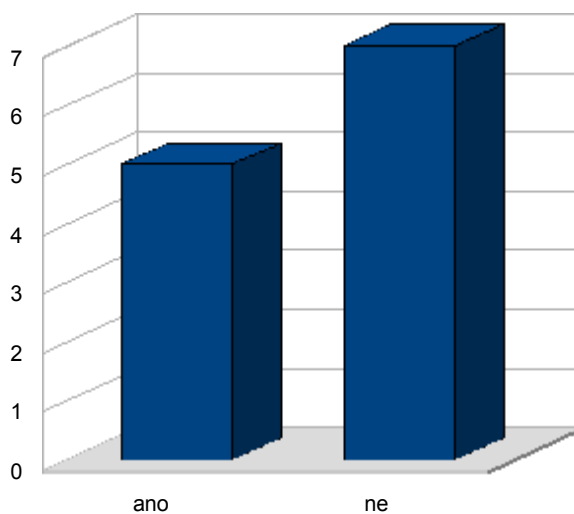
Devět tlumočnicků si na žádné zdravotní problémy nestěžovalo, ve dvou případech je tento fakt zdůvodněn krátkou dobou tlumočení. Jeden respondent poukazuje na rozdíl mezi současnou technikou (LCD monitory) a starším vybavením, které zvyšovalo únavu očí. Z tohoto úhlu pohledu se zdá, že je pro české tlumočnický RI přijatelnější tak, jak roste kvalita technického vybavení. Jediným konkrétně zmíněným případem zdravotních problémů byly zarudlé oči.

Graf 2 – měli jste při RI nějaké zdravotní problémy?

Ve většině případů tlumočníci nebyli upozorněni na fakt, že budou pracovat v RI podmínkách. Stávalo se to především za minulého režimu (T8, T1). Zkušení tlumočníci však vzhledem k omezenému počtu sálů se zabudovanými kabinami po zkušenostech věděli, kde jsou jaké podmínky (T12, T1).

Graf 3 - byli jste na RI předem upozorněni?

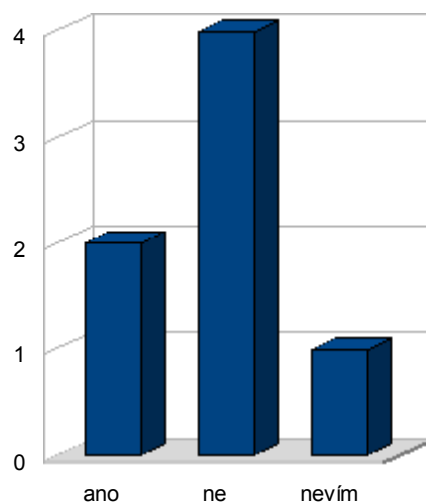
12.2 Spokojenost s technikou, (otázky č. 5, 5a, 5b, 5c, 5d)

Zatímco spokojenost s výhledem na řečníka vyjádřilo pět respondentů, výhled do sálu měli pouze 3 tlumočníci, ostatní podle okolností. T5 má negativní zkušenost s promítáním během zasedání – tlumočníci promítané materiály neměli k dispozici ani obrazovky je nazabíraly. Tlumočníci s bohatšími zkušenostmi s RI se setkali s rozličnými podmínkami, dříve museli tlumočit z černobílých obrazovek, nyní mají k dispozici kvalitní LCD monitory. Zkušenosti s tím, že by kamera zabírala i následujícího řečníka má pouze jeden tlumočník.

12.3 RI tlumočení před rokem 1989 (otázky č. 7, 7a, 7b)

Zkušenosti s RI před rokem 1989 má sedm respondentů. Jeden tlumočník (T13) podotýká, že tehdy nebyla možnost se práci v podobných podmínkách bránit. 4 z nich poukazují na lepší techniku ve srovnání s minulostí. Podle stejného respondenta je nyní situace lepší, protože na podmínky tlumočení více dbají jak tlumočnické agentury, tak samotní tlumočníci. I přes pokrok v oblasti tlumočnické techniky se však může stát, že se zadavatel tlumočení snaží na vybavení ušetřit a v takovém případě technické podmínky nemusí být dostačující ani dnes (T3).

Graf 4 – Bylo tlumočení před rokem 1989 běžnější?

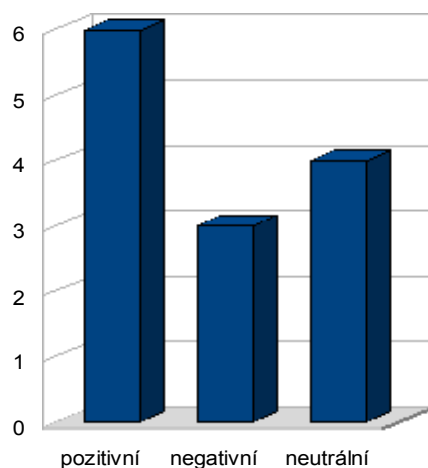

12.4 Názory na budoucnost RI (otázka č. 9)

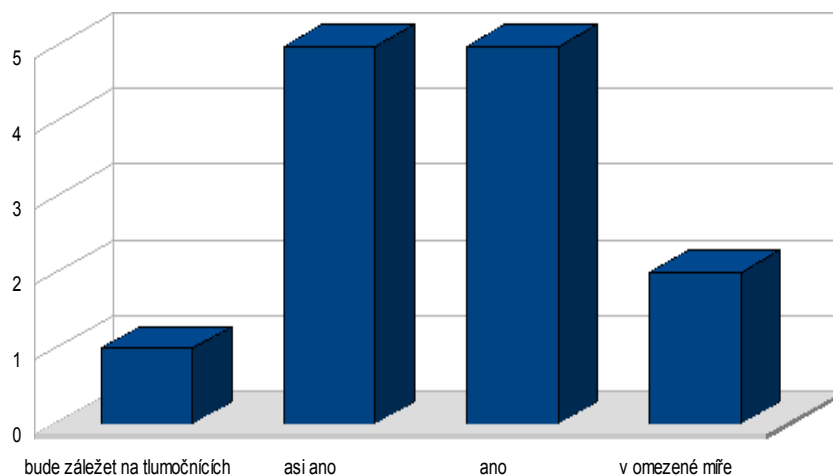
Jeden tlumočník (T1) zdůrazňuje roli tlumočnických sdružení a samotných tlumočnicků v oblasti rozhodování o dalším vývoji tohoto typu tlumočení. Právě od nich by měly vycházet požadavky na co nejlepší pracovní podmínky pro tlumočníky.

Význam rozvoje nových technologií pro zavádění RI zmínilo 6 tlumočnicků. Jeden (T7) si uvědomuje možnosti významných úspor spojených se zaváděním videokonferencí a RI. Stejný respondent upozorňuje na jeden pozitivní aspekt RI pro tlumočníky, a sice fakt, že obrazovky mohou tlumočnickovi poskytnout lepší obraz řečníkovi tváře, než by bylo možné pouhým okem ve velkých sálech. Sociální stránku lidské komunikace podtrhuje respondent T11 a jako argument proti RI uvádí fakt, že se lidé chtějí setkávat.

Graf 5 – názor tlumočnicků na RI

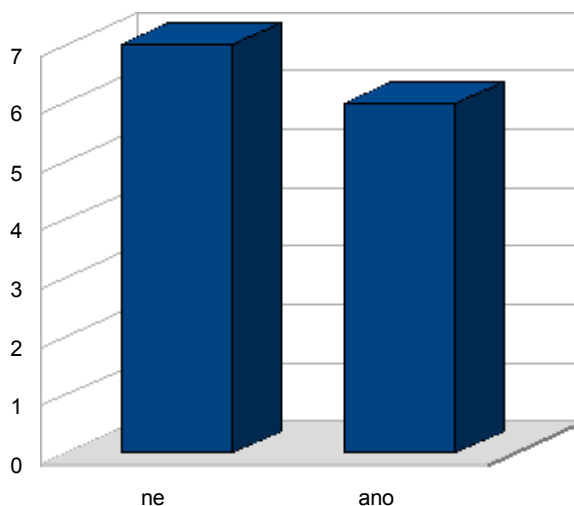
Graf 6 – má RI budoucnost?

13. Tlumočnické agentury

Pro zaslání dotazníků jsme vybírali pouze tlumočnické agentury, v jejichž nabídce figuruje simultánní tlumočení. Jednalo se o firmy specializované na překlady a tlumočení i o jazykové školy poskytující tyto služby a to z celé České republiky. Kontakty na tyto agentury a informace o nich jsme získali z jejich internetových stránek. Dotazníky spolu s průvodním dopisem jsme nejprve poslali třiceti agenturám (podle subjektivního hodnocení těm nejznámějším, které by tak měly mít nejvíce zkušeností s různými typy tlumočení). Pět agentur jsme telefonicky zkontaktovali a byla nám přislíbena pomoc (v jedné z nich byla následně při osobní návštěvě pomoc odmítnuta). Zpět se nám vrátily čtyři vyplněné dotazníky, sedm agentur odpovědělo, že s tímto typem tlumočení nemají zkušenosti. O devět dní později jsme dotazník zaslali dalším dvaceti agenturám a přišla jedna odpověď s vyplněným dotazníkem. Po uplynutí pěti týdnů jsme poslali dotazník znovu všem agenturám, které se neozvaly a obdrželi jsme tak další dotazník a šest zpráv, že firma nemá zkušenosti s tlumočením na dálku.

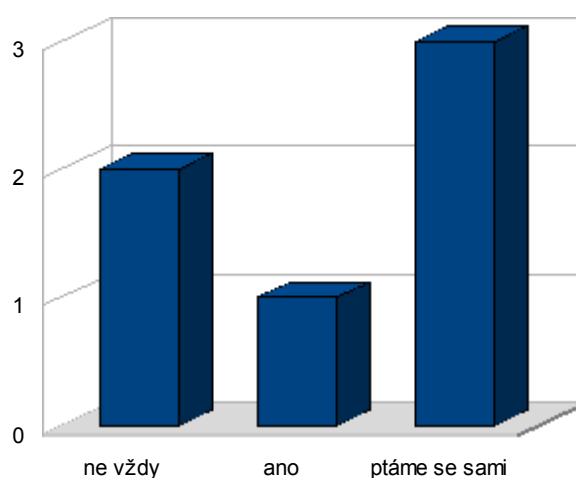
Graf 7 – zkušenosti s RI

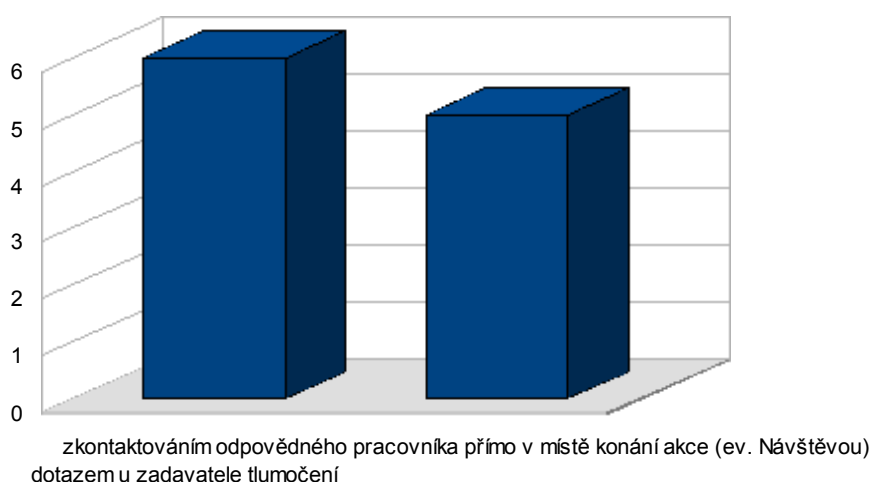
13.1 Informace o umístění tlumočnických kabin (otázky č. 1, 2, 2a, 2b, 4, 4a)

Agentury informace o umístění kabin zjišťují buď samy, nebo je na ně upozorní už klienti při sjednávání tlumočení. Tři agentury uvádí, že je klienti ne vždy informují sami. Čtyři agentury se na umístění kabin ptají vždy, dvě většinou. V některých (agentury zajišťující i tlumočnickou techniku) má za úkol zjistit informace o technickém vybavení sálu pro tlumočení jejich technik (A2, A4, A6).

Graf 8 - upozorňují vás na kabiny mimo sál klienti?

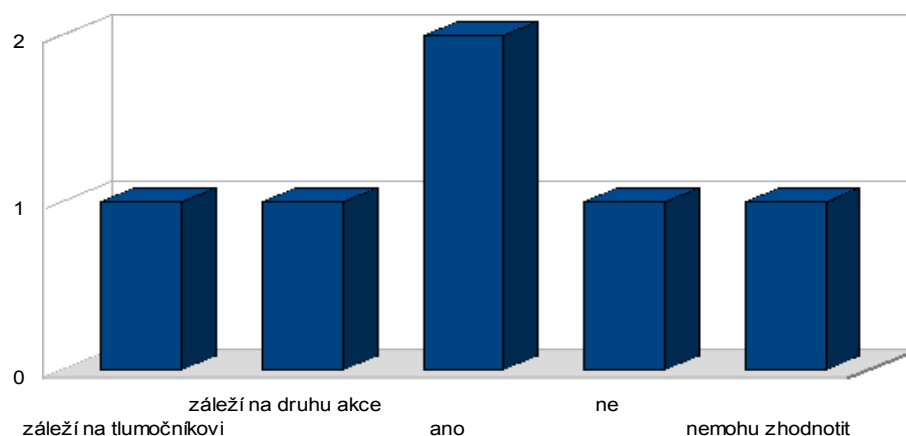
Graf 9 - Jak zjišťujete informace o umístění kabin?

3.2 RI a tlumočníci (otázky č. 3, 4b, 5, 6a, 6b, 8)

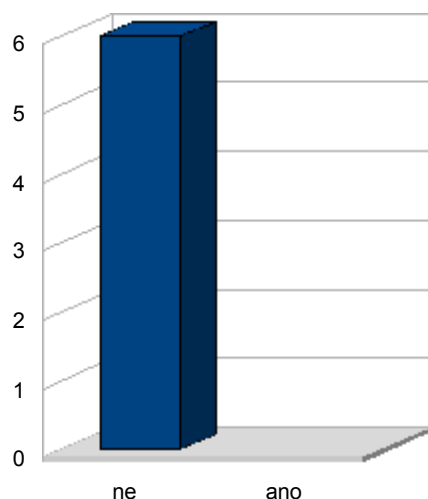
Všechny agentury upozorňují tlumočníky na práci v RI. Ve dvou z nich (A4,A5) si uvědomují fakt, že RI je pro tlumočníky obtížnější kvůli ztrátě kontaktu se zasedacím sálem a špatnému výhledu na řečníka, který vadí především pokud řečník nehovoří úplně dokonale. Jedna (A1) se domnívá, že záleží na osobnosti tlumočníka, zda se mu lépe pracuje v těsném kontaktu s klienty či má raději odstup.

Graf 10 - je podle vás tento typ tlumočení pro tlumočníka obtížnější?

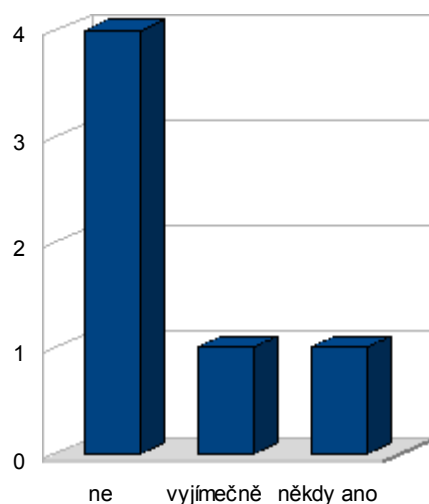
V žádné agentuře se zatím nestalo, že by některý z jejich tlumočnicků tento typ tlumočení odmítl. A1 zdůrazňuje, že zaměstnává pouze profesionální zkušené tlumočníky, kteří jsou zvyklí na práci i v takových podmínkách. A4 se v případě, že by tlumočnick měl pracovat mimo zasedací místnost, snaží přesvědčit klienta, aby využil jejich tlumočnické techniky a do sálu (pokud je to možné) instaluje mobilní kabiny. Jejich tlumočníci se tak s RI téměř nesetkávají.

Graf 11 - Odmítl někdy váš tlumočnick takové tlumočení?

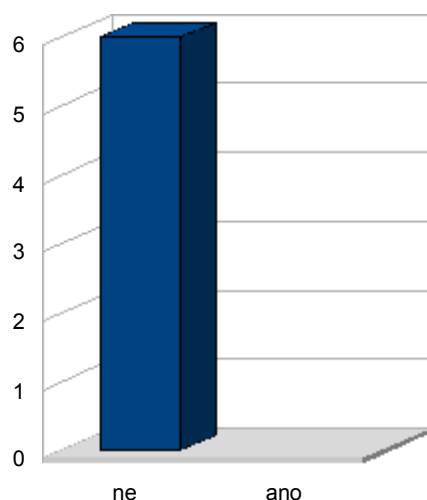
Ve většině agentur (4) si tlumočníci nestěžovali na technické problémy vůbec, v jedné minimálně. Jediná agentura, která se s technickými problémy (A4) setkává podotýká, že k nim dochází hlavně v místech, kde technika neslouží jen tlumočnickům, ale i k jiným účelům. Takové zařízení pak neodpovídá požadavkům na tlumočení (např. nelze regulovat intenzitu zvuku podle hlasu řečníka). Velmi záleží na ochotě zákazníka investovat do kvalitního tlumočení, občas je lepší do sálu vybaveného audio a video technikou pro účely tlumočení nainstalovat vhodnější vybavení.

Graf 12 - stěžovali si někdy tlumočníci na technické problémy?

V žádné agentuře neuvažují o vyšším finančním ohodnocení tlumočnicků pracujících v těchto podmínkách. Protože si ani tlumočníci nežadají vyšší honoráře (A1), z důvodu nízkého podílu RI na celkovém objemu tlumočení (A5) či protože se firma snaží těmito podmínkám vyhnout (A4).

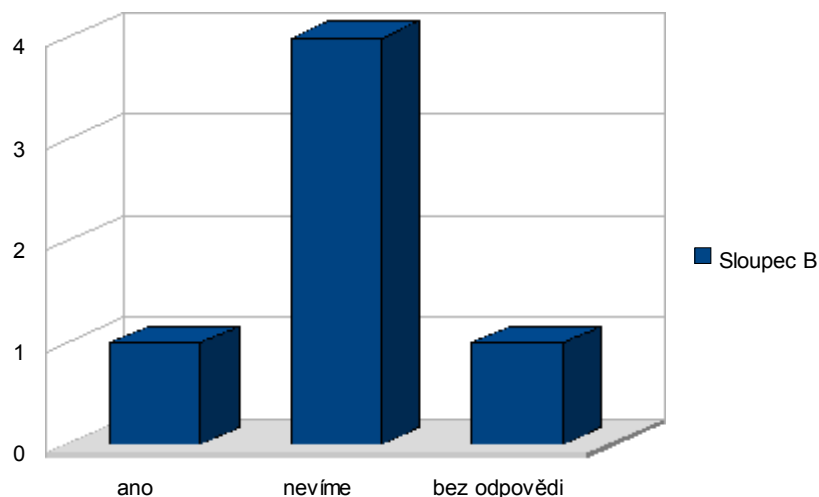
Graf 13 - uvažujete o vyšších sazbách za RI a platech pro tlumočníky?

13.3 Tlumočení před rokem 1989 (otázky č. 7, 7a)

Všechny agentury, které na dotazník odpověděly, vznikly až po revoluci (nejstarší A4 v roce 1990), těžko tedy mohly posoudit, zda bylo RI před revolucí častější. Tři agentury v odpovědi na tyto otázky zmiňovaly, že tlumočníci mají ve srovnání s prací v minulém režimu lepší techniku. Tlumočníci dnes mají možnost vzdělání v zahraničí (A1). Po revoluci vznikla profesní sdružení (ASKOT i JTP byly založeny v roce 1990), které stanovují normy pro tlumočení – pracovní podmínky, platy a zároveň dbají na jejich dodržování. I tyto organizace přispěly k zlepšení podmínek pro tlumočníky.

Graf 14 - byl tento druh tlumočení častější před rokem 1989?

13.4. Má RI budoucnost? (otázka č. 9)

Dvě agentury (A1, A2) se domnívají, že RI je perspektivní formou tlumočení. Jako důvody uvádějí úsporu místa v sále, možnost tlumočení v reprezentativních prostorách, kde by byla technika nevhodná, a tlumočení na větší vzdálenosti. A6 upozorňuje na to, že rozhodnutí o způsobu tlumočení závisí na klientech a ne na tlumočnických agenturách či samotných tlumočnících. A5 se nedomnívá, že by poptávka po RI stoupala vzhledem k možnostem umístění kabiny přímo v místnosti, RI ale zůstane v nabídce tlumočnických služeb jako jedna z možností.

14. Shrnutí – RI v České republice

Z údajů v dotaznících vyplývá, že pro české tlumočnické není RI žádnou novinkou. Sedm ze třinácti respondentů takto tlumočilo opakovaně. Tlumočníci si, na rozdíl od svých zahraničních kolegů, ve většině případů nestěžovali na zdravotní problémy (kromě únavy očí). Při RI v ČR však hrál velkou roli rozvoj techniky. Dříve museli tlumočníci pracovat s černobílými obrazovkami, s dnešní vyspělejší technikou jsou tedy spokojeni. Problémy však nastávají pokud je k tlumočení využita technika původně určená k jinému účelu. Proto se agentury dodávající i konferenční techniku snaží, aby k takovým situacím docházelo co nejméně. Bohužel však narážejí na snahy klientů o co největší finanční úspory.

Tlumočníci takové tlumočení neodmítají. Z uvedených údajů vyplývá, že jejich pracovní podmínky často neodpovídaly ISO normám (kabina pro jediného tlumočnicka hotelu Thermal v Karlových Varech, případ, kdy se zvuk ozýval v celé kabině a ne jen ve sluchátkách). Za minulého režimu se na podmínky tlumočení dbalo méně a tlumočníci si po revoluci začínali uvědomovat svůj nárok na dobré pracovní podmínky. Významnou měrou k tomu přispívají tlumočnické organizace ASKOT a JTP založené v roce 1990.

Většina tlumočnicků nepocítila negativní vliv RI podmínek na svou práci. Jejich profesionalitu dokládá i to, že si tlumočníci nestěžují na technické problémy u svých zaměstnavatelů, i když z jejich odpovědí vyplývá, že tlumočení bylo ne vždy bezproblémové. Tento fakt však lze vysvětlit i vývojem techniky. Tlumočnické agentury vznikaly až po revoluci, tlumočníci si na techniku stěžovali spíše před rokem 1989. V agenturách se tlumočnickům snaží maximálně vyjít vstříc, na tlumočení mimo konferenční místnost své tlumočnické upozorňují.

Do budoucna se z jedné agentury ozývá, že tlumočníci ani agentury nemohou ovlivnit způsob tlumočení, naopak ze strany tlumočnicků je slyšet, že by právě oni a agentury měli prosazovat co nejlepší podmínky pro svou práci.

IV Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zmapovat stav využívání RI v České republice a ve světě a analyzovat vliv tohoto typu tlumočení na tlumočnický.

Těžištěm teoretické části práce bylo zkoumání vlivu RI na zdraví, psychiku a kvalitu práce tlumočnicků. V našich podmínkách jsme nemohli provést vlastní experiment, proto jsme k této analýze využili dostupné závěrečné zprávy již uskutečněných testů. Výhodou této metody byla možnost porovnání různého technického vybavení pro tlumočení: různé druhy monitorů (LCD, plazma), druhy kamer a jejich umístění (kamery automatické, aktivované mikrofonom, pevné, pohyblivé, zavěšené na stropě...). Tlumočníci během testů vyzkoušeli RI při různých zasedáních (zasedání Mezinárodní telekomunikační unie, jednání výborů či politických skupin v Evropském parlamentu...) a v různých situacích (hlasování, tlumočení s pilotáží...). Experimenty na sebe navazovaly. Například návrh umožnit tlumočnickům volbu mezi záběry z testu ITU-ETI byl realizován při prvním experimentu EP. Nevýhodou všech experimentů byla jejich relativně krátká doba trvání, některé aspekty RI tak nemohly být ověřeny. Jednalo se především o vliv RI na psychiku tlumočnicků (např. předpoklad vyšší pravděpodobnosti vzniku syndromu vyhoření při tlumočení v RI podmínkách).

Z analýzy experimentů nevyplývalo, jaké by mělo být ideální technické vybavení pro RI. Vzhledem k negativním názorům tlumočnicků na RI bude třeba lépe posoudit jejich vizuální potřeby a přizpůsobit jim i použitou techniku. Jako zbytečné se například ukázaly panoramatické záběry, rozptylující bylo přepínání mezi jednotlivými záběry. Největším problémem při zavedení RI do praxe však bude pocit odcizení a ztráta motivace tlumočnicků.

Dosud uskutečněné experimenty nabízejí spíše otázky než odpovědi. Nyní již je jasné, že možnost používání RI nezávisí pouze na technickém vybavení, ale stále více se do popředí

dostává lidský faktor. Kabiny mohou být pohodlně zařízené, technika dokonalá, ale nic z toho nenahradí tlumočnickům kontakt a komunikaci s klienty, které jsou pro mnohé z nich důvodem, proč si zvolili právě tuto profesi.

Zkušenosti z použití RI v praxi potvrdily poznatek z experimentů, že tlumočníci jsou schopni pracovat v těchto podmínkách. Standardní kvalitu tlumočení však poskytnou za cenu větší únavy. Z některých jejich reakcí vyplývá starost o budoucnost jejich povolání. Na druhou stranu si někteří tlumočníci ze stejného důvodu přejí další používání RI. Pro tlumočnický Evropské komise do méně užívaných jazyků je RI lepší řešení, než snížení počtu oficiálních jazyků používaných v EK.

Vzhledem k malé návratnosti dotazníků od tlumočnicků a tlumočnických agentur, nebylo možné vyvozovat obecné závěry o stavu RI a názorech na něj v České republice. Tato část naší diplomové práce tak přináší spíše spektrum názorů a zkušeností.

Tlumočníci v České republice mnohdy pracovali s nedostatečnou technikou, RI však bylo a stále je součástí jejich povolání. V některých sálech zabudované kabiny nemají přímý výhled na jednací místnost. Ve srovnání s minulým režimem se zlepšilo technické vybavení (od černobílých obrazovek po LCD monitory) i postavení tlumočnicků – dříve se stávalo, že tlumočníci na takové podmínky nebyli upozorněni, dnes se tlumočnické agentury snaží svým zaměstnancům co nejlépe nastínit pracovní podmínky.

V Shrnutí

Rozvoj komunikačních technologií (audio a video technika) umožnil vznik nového typu tlumočení, tlumočení na dálku. První, obecný význam anglického termínu *remote interpreting* (RI) je tlumočení na dálku, konsekutivní i simultánní. Do této kategorie spadá tlumočení po telefonu, pro neslyšící či v médiích. Druhá, užší definice zahrnuje pod tento pojem pouze konferenční simultánní tlumočení.

Naše práce se soustředila na takto definované RI. V teoretické části jsme analyzovali dopad RI podmínek na zdraví a psychiku tlumočnicků a kvalitu jejich práce. Vycházeli jsme ze závěrečných zpráv uskutečněných experimentů a využití RI v praxi. Z testů vyplývá, že tento typ tlumočení je pro tlumočnický náročnější a vede k poklesu kvality jejich práce. V otázce technického vybavení (umístění kamer v zasedacím sále, velikost, druh a počet monitorů pro tlumočnický) experimenty nedocházejí k jednoznačným závěrům, nabízejí pouze doporučení do budoucnosti. Technické nedostatky se v budoucnosti podaří odstranit, negativní vliv RI na psychiku tlumočnicků se tím však nesníží. I přes silný pocit odcizení, ztrátu motivace k práci či nedostatek zpětné vazby, jsou tlumočníci v těchto podmínkách schopni odvést kvalitní práci. Prokázaly to dvě konference, během kterých bylo RI využito.

Teoretická část byla zaměřena na situaci v České republice. Pomocí dotazníků jsme získali informace o zkušenostech českých tlumočnicků a tlumočnických agentur s tímto typem tlumočení a jejich názory na něj.

Summary

The subject of this thesis is *remote interpreting* (RI). Our objective has been to describe the current experience with this new kind of interpreting, the reasons for its application, the opinions of the interpreters and the impact of RI on their work and health.

The paper is divided in two sections. In the theoretical part, we explained the term *remote interpreting* and its two meanings: (distance interpreting in general x simultaneous conference interpreting without direct view at the speaker). A short description of the various types of distance interpreting (telephone interpreting, interpreting for deafs and in media) and the modern ways of conferencing make a panorama of situations in which the distance interpreting is (or could be) used.

After this general introduction, we focused at the specific aspects of the conference RI in comparison with the on site simultaneous interpretation. The different issues of RI (technologies, visual constraints, psychological consequences for the interpreters and the impact on their health) were first mentioned in general terms and then compared with the results of the tests. The experiments show that the RI is more tiring and stressful for the interpreters, for different reasons. Some of the problems can concern the on site simultaneous interpreting as well (need for concentration, delivering of printed documents, difficulty to distinguish details...) and at the RI conditions, they may worsen. The other factors relating only to RI (feeling of alienation, work in a "virtual reality") could present a serious handicap for interpreters using RI for long periods. However, the main difficulty consists in the impossibility to satisfy the interpreter's visual needs through the technical set up.

The experiments didn't completely disclaim this type of interpreting, although we can find in the final reports some suggestion for the future use of RI, such as shorter turns or less time spent by work at the RI condition (i. e. one day per week). In the question of technical set up, no consensus has been found. Generally, it has been considered as insufficient, but it is likely that the future development of technology will allow the use of RI.

After the evaluation of the impact of RI at the interpreters and their work quality, we described two international conferences where RI was provided. The use of RI in practice showed that the interpreters are able to provide interpreting of standard quality even at these conditions.

The aim of the practical part of this thesis was to map the experience with RI in the Czech Republic. It presents a summary of opinions and practises of Czech interpreters and agencies

providing interpreting collected in questionnaires. In the Czech Republic, RI has been used for a long time. In some buildings (Prague Congress Centre, Chambre of Deputies...), the inbuilt booths have no direct view at the conference room. The experience interpreters thus know that they will work at these conditions. Since RI have a long tradition in the Czech Republic, the conditions have evolved. At the beginning the booths were provided with black-and-white TV screens and the quality of both audio and video signal was quite poor. The Czech interpreters, knowing that the RI is a part of their everyday work, appreciate the growing quality of technique that facilitate them the work.

RI brings many advantages (financial and time economies, possibility to held the meetings in historical monuments where the booths cannot be installed...), but at the same time, it is more demanding for the interpreters. Before this type of interpreting becomes a part of the conference routine, all the technical problems should be solved, the impact on the interpreters health and mind should be evaluated and, above all, the interpreters and their organisation should be consulted.

Bibliografie

ALFRAHOVÁ, E. *Tlumočení v televizi*. Závěrečná práce Evropského kurzu konferenčního tlumočení, Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav translatologie, Praha, 2006

BARLOW, L., PETA P. *Smart videoconferencing: new habits for virtual meetings*. Berrett-Koehler Publishers: San Francisco, 2002

BAIGORRI-JALÓN, J. Conference Interpreting: From Modern Times to Space Technology. *Interpreting*. 4:1, 29-40, 1999

ČEŇKOVÁ, I. *Teoretické aspekty simultánního tlumočení*. Praha: Univerzita Karlova, 1988

DEJEAN LE FÉAL, K. Some Thoughts of the Evaluation of Simultaneous Interpretation. In BOWEN, D., BOWEN, M. (eds.) *Interpreting Yesterday, Today and Tomorrow*. ATA Scholarly Monography Series, 4, 154-160, 1991

ESTEBAN, P. *Presentation des Nouvelles Technologies en Matière de Conférence*. SCIC, 2002

GARZONE G., VIEZZI M. (ed.) *Interpreting in the 21st century : challenges and opportunities* : selected papers from the 1st Forli conference on interpreting studies, 9-11 November 2000, Amsterdam ; Philadelphia: Benjamins, 2002

HLADKÝ, A., GLIVICKÝ, V. *Škodí počítač lidskému zdraví?* Praha: Codex Bohemia, 1995,

JEKLOVÁ M., REITMAYEROVÁ E. *Syndrom vyhoření*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006

JONES, R. *Conference Interpreting Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing, 1998

KALIMO, R. a kol. *Les Facteurs psychosociaux en milieu de travail et leurs rapports à la santé*. Genève: Organisation mondiale de la santé, 1988

KEBZA, V, ŠOLCOVÁ, I. *Komunikace a stres*. Praha: SZÚ, 2004

KING, R. *Fundamentals of human communication*. New York: Macmillan Publishing, 1979

KOPCZYŃSKI, A. *Conference interpreting. Some linguistic and communicative problems*. Poznań: UAM, 1980

KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak neztratit nadšení*. Praha: Grada Publishing, 1998

KUBEŠ M., ŠEBESTOVÁ L. 360 *Stupňová zpětná vazba jako nástroj rozvoje lidí*. Praha: Grada, 2008

KURZ, I. Getting the Message Across – Simultaneous Interpreting for the Media. In SNELL-HORNBY, M., JETTMAROVÁ, Z., KAINDL, KLAUS (eds.). *Translation as Intercultural Communication*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 195-205, 1997

LEDERER, M. The Role of Cognitive Complements in Interpreting. In BOWEN, David, BOWEN, Margareta (eds.) *Interpreting Yesterday, Today and Tomorrow*. ATA Scholarly Monography Series, 4, 53-60, 1991

MARZOCCHI, C. History Will Teach Us Nothing. Again on Remote Interpreting-Again? Yes, Again... *Lingua Franca*. 2005

MOSER-MERCER, B. Prolonged Turns in Interpreting: Effects on Quality, Physiological and Psychological Stress. *Interpreting*, č. 3/1, s. 47-64, 1998

MOSER-MERCER, B. Remote interpreting: The crucial role of presence. *Bulletin suisse de linguistique appliquée*, vol. 81, 73-81, 2005

NISKA, H. Quality issues in Remote Interpreting in Luguís, Ocampo (ed.) *Anovar/Anosar estudios de traducción e interpretación*, Vigo: Universidade de Vigo, vol. 1, 1999

RICCARDI, A. *Dalla traduzione all'interpretazione. Studi d'interpretazione simultanea*. Milano: LED, 2003

SELESKOVITCH, D. *Interpreting for international conferences: problems of language and communication*. Washington: Pen and Booth, 1994

SCHREIBER, V. *Lidský stres*. Praha: Academia, 2000

ŠÍPOVÁ, I. *Strategie v simultánním tlumočení podle typu textu*. Rigorózní práce, Praha: Ústav translatologie, FF UK, 2001

THIÉRY, C. The Sense of Situation in Conference Interpreting. In BOWEN, David, BOWEN, Margareta (eds.) *Interpreting Yesterday, Today and Tomorrow*. ATA Scholarly Monography Series, 4, 40-44, 1991

ZDRÁHALOVÁ, L. *Tlumočení telefonních hovorů v ČR – Paegas Asistent*. Závěrečná práce Evropského kurzu konferenčního tlumočení, Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav translatologie, Praha, 2000

Le Parlement voit l'Europe en grand. *Le Figaro*. 6, 20.11. 2002

Závěrečné zprávy z experimentů a použití RI v praxi⁶

MOSER – MERCER, B. *Remote interpreting: Assessment of human factors and performance parameters*. Joint project ITU-ETI. Geneva, 2003

Dostupný z WWW: <http://aiic.net/ViewPage.cfm/article879.htm>

EUROPEAN COMMISSION. *Rapport concernant les textes de simulation de téléconférence au SCIC en janvier 2000*. Brusel: EK/SCIC, 2000

EUROPEAN PARLIAMENT. *Report on Remote Interpretation Test 22-25 January 2001 Brussels*. Nepublikovaná interní zpráva EP, Brusel: EP, 2001

EUROPEAN PARLIAMENT. *Report on the 2nd EP Remote Interpretation Test 3-6 December 2001 Brussels*. Nepublikovaná interní zpráva EP, Brusel: EP, 2002

EUROPEAN PARLIAMENT. *Study concerning the constraints arising from remote interpreting*. Interní zpráva EP a EK, 2005

EUROPEAN COURT OF JUSTICE. *Rapport sur le Colloque du 26 Mars 2007: Utilisation de Téléinterprétation*. Nepublikovaná interní zpráva Evropského soudního dvoru, 2009

EUROPEAN COMMISSION. *Discussion paper Hampton Court and follow-up*. Nepublikovaná interní zpráva DG SCIC, 2005

Internetové zdroje

BESSON, C. a kol. *The Importance of Non-verbal Communication in Professional Interpretation*. [online] January-February 2005 [cit. 10.4.2009] Dostupný z WWW: <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/article1274.htm>

FORS, J. *Perspectives on remote public service interpreting*. [online] 2003 [cit. 10.4.2009] Dostupný z WWW: <http://lisa.tolk.su.se/remote-fors.html>, downloaded on February 17,

MOSER-MERCER B. *The application of new technologies in simultaneous interpretation: Impact on visual parameters, mental load and human factors*. [online] September 2007 [cit. 15.3.2009] Dostupný z WWW: <http://virtualinstitute.eti.unige.ch/virtualinstitute/modules.php?op=modload&name=Sections&file=index&req=viewarticle&artid=24>

MOUZOURAKIS, P. Remote interpreting: A technical perspective on recent experiments. [online] *Interpreting* Vol. 8, No 1, John Benjamins: 2006 [cit. 15.3.2009] Dostupný z WWW: <http://www.benjamins.com/jbp/series/INTP/8-1/art/04mou.pdf>

MOUZOURAKIS, P. That feeling of being there: Vision and Presence in Remote Interpreting.[online] *Communicate*. 2003 [cit. 15.3.2009]

Dostupný na WWW: <http://aiic.net/ViewPage.cfm/article911>

NISKA, Helge. *What is remote interpreting?*[online] 17.2.2003 [cit. 15.3.2009]

Dostupný z WWW: <http://lisa.tolk.su.se/remote-niska.html>

RICCARDI, A. a kol. *Interpretation and stress*. [online] University of Trieste [cit. 15.4.2009]

Dostupný z WWW: <http://www.openstarts.units.it/dspace/bitstream/10077/2493/1/16Riccardi.pdf>

SOLOMON, R. J. As If You Were There: Matching Machine Vision to Human Vision. *The Hybrid Vigor Journal*. 3:4 [online] The Hybrid Vigor Institute, April 2002 [cit. 24.4.2009]

Dostupný z WWW: http://www.hybridvigor.net/human/pubs/hv_pub_human-2002.04.30.pdf

STANNEY, K. a kol. *Human Factors Issues in Virtual Environments: A Review of the Literature*. [online][cit. 16.4.2009]

Dostupný z WWW: <http://web.mit.edu/16.459/www/Stanney.pdf>

Résolution sur l'utilisation de l'interprétation à distance au Parlement européen, [online] EP, 1.10 2002 [cit. 17.4.2009]

Dostupný na WWW: <http://aiic.net/ViewPage.cfm/article635>

Code d'utilisation des nouvelles technologies en matière d'interprétation de conférence. [online] AIIC, 1997 [cit. 10.5.2009] Dostupný z WWW:

<http://aiic.net/ViewPage.cfm/page668.htm>

Internetové stránky

www.aiic.net, www.askot.cz, www.jtpunion.org, www.google.com, www.europa.eu,
<http://scic.ec.europa.eu>, www.appn.cz, www.t-mobile.cz, www.un.int, <http://curia.europa.eu>,
www.hamptoncourt.org.uk, www.nato.int,

Příloha 1

Odpovědi tlumočnicků

Pro větší přehlednost jsme odpovědi přiřadili k jednotlivým otázkám. Odpovědi jsme ponechali tak, jak byly uvedeny v dotazníku (opraveny byly pouze překlepy), a to i v případě, že se odpověď přímo nevztahovala k otázce. Pokud byl místo odpovědi v dotazníku uveden odkaz na jinou odpověď, je tato uvedena v závorce. Podobně byla upravena délka praxe v konferenčním tlumočení.

Použité zkratky: T = tlumočník (T1, T2.... T13)

Celkem jsme od tlumočnicků obdrželi třináct vyplněných dotazníků.

Dotazník – simultánní tlumočení na dálku

1. Jak dlouho pracujete jako konferenční tlumočník/tlumočnice?
2. Tlumočil(a) jste někdy simultánně tak, že jste se nenacházel(a) ve stejné místnosti jako řečník (prostřednictvím audio a video techniky)? Kdy? Při jaké příležitosti?

Pokud ano:

3. myslíte si, že tím byl ovlivněn Váš výkon? Jak?
4. měl(a) jste pocit větší fyzické únavy či zdravotní problémy (bolest šije, zarudlé oči...) než při běžném ST? Jaké?
5. vyhovovaly Vám technické podmínky?
 - 5a měl(a) jste dobrý výhled na řečníka
 - 5b měl(a) jste dobrý výhled na dění v sále, přehled o tom, co se v něm děje?
 - 5c byl(a) jste spokojen(á) s kvalitou zvuku?
 - 5d stalo se někdy, že by kamery zabíraly i následujícího řečníka? Pomáhalo Vám to?
6. Stalo se Vám, že jste nebyl(a) upozorněn(a) předem (při sjednávání tlumočení) na to, že s řečníkem při tlumočení nebudete ve stejné místnosti?
7. Pokud máte zkušenosti s tímto typem tlumočení před rokem 1989:
 - 7a Domníváte se, že praxe simultánního tlumočení bez přímého výhledu na řečníka (tj. tlumočení přes monitor a umístění kabin mimo sál zasedání) byla před rokem 1989 běžná? Kde? Kdy? Eventuelně uveďte proč.
 - 7b Změnily se od té doby podmínky pro tlumočníky? Jak? Rozved'te prosím.
8. Pokud jste takto nikdy netlumočil(a):
 - 8a Byl(a) byste ochotný/á tímto způsobem tlumočit? Eventuelně z jakého důvodu?
 - 8b Odmítl(a) jste někdy takové tlumočení?
9. Myslíte si, že simultánní tlumočení na dálku má budoucnost?
10. Poznámky, komentáře:

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Aneta Koskanová

1. otázka: Jak dlouho pracujete jako konferenční tlumočník/tlumočnice?

T1	Od roku 1977 (32 let)
T2	20 let
T3	32 let
T4	Přes 20 let
T5	Od roku 1986 (23 let)
T6	Nepracuji jako konferenční tlumočnice
T7	Od roku 1994 (15 let)
T8	20 let
T9	15 let
T10	-
T11	20 let
T12	27 let
T13	Přes 20 let

2. otázka : Tlumočil(a) jste někdy simultánně tak, že jste se nenacházel(a) ve stejné místnosti jako řečník (prostřednictvím audio a video techniky)? Kdy? Při jaké příležitosti?

T1	Ano, poměrně často. V Praze existovala řada konferenčních zařízení, v nichž se kabiny nacházely jinde než zasedací/konferenční sál. Dokonce v karlovarském hotelu Thermal byly stálé kabiny nestejně velké, takže do krajní se vešla jen jedna osoba a při střídání museli tlumočníci vestoje překročit židli a takto se vyměnit.
T2	Firemní konference, které se účastnili pracovníci ve třech různých zemích.
T3	K tomu došlo jednou nebo dvakrát, ale konkrétní konferenci si nepamatuji, jednou to bylo v hotelu Praha. Jinak se v poslední době tlumočí po telefonu, což je obdobný případ, kdy ovšem řečníka nevidíte vůbec.
T4	Ano, často, při tlumočení pro televizi, někdy i v jiných případech, kdy z prostorových důvodů nebylo možno umístit kabiny do sálu.
T5	Ano. Od poloviny 90. let. Různé akce, od velkých mezinárodních konferencí až po soukromé videokonference mezi bankéři, podnikateli či právníky.
T6	Ano – obchodní jednání mezi českým klientem a jeho obchodním partnerem – v červnu 2008.
T7	Ano, na několika konferencích a seminářích
T8	Ano, několikrát, většinou při akcích, kdy se všechny kabiny nevešly do sálu, neboť šlo o malý prostor, kam se s kabinami nikdy nepočítalo
T9	Ano, konference o rozhodčím řízení (cca 30 lidí), seminář o prezidentu Lincolnovi (cca 100 lidí)
T10	ANO. Naposledy konference o kvalitě potravin
T11	přednáška
T12	Ano, několikrát. Naposledy v rezidenci primátora na zasedání Svazu měst a obcí
T13	Ano na konferenci, ve vedlejší místnosti, stalo se mi to několikrát, ale nešlo o videokonferenci na dálku

3. otázka: Myslíte si, že tím byl ovlivněn Váš výkon? Jak?

T1	Výkon bude negativně ovlivněn vždy, když tlumočník nevidí dobře na řečníka (nutno vidět gestikulaci a vše, co spadá do neverbální komunikace) a např. na projekci prezentace, s níž řečník pracuje.
T2	Nepříznivě – technické podmínky byly pro tlumočníka nevýhodné, zvuk byl přenášen do místnosti, nikoliv do sluchátek, časté technické problémy, slyšitelná práce dalších dvou tlumočnicků.
T3	Je tu určitý pocit odcizení, jakoby to nebylo úplně skutečné, že někdo v danou chvíli opravdu hovoří. Jinak pokud řečníka dobře vidíte, je to přijatelné. Po telefonu je to někdy problém, nevidíte člověka, jak se tváří, a pokud má špatnou výslovnost, tak to může být složité.
T4	Myslím, že ne
T5	Záleží na kvalitě zvukového přenosu. Ta může být špatná i pokud je tlumočník ve stejné místnosti, jako řečník.
T6	Zpočátku ano, neboť jsme neviděla výraz hovořícího cizince (jednalo se o telefonický konferenční hovor), ale trvalo to asi tak tři minuty. Také bylo občas špatně slyšet, což vše prodloužilo. Také jsem musela odhadnout, kdy můžu začít mluvit, když jsem účastníkům neviděla do obličeje. Takže se občas stalo, že jsem jim skočila do řeči – neuvědomovali si, že se nejedná o klasický telefonát, ale je třeba čekat na překlad.
T7	Pokud byla kvalita zvuku i obrazu dobrá, výkon ovlivněn nebyl.
T8	Minimálně, ovšem záleží na kvalitě přenosu, zda je řečník skutečně dobře zabírán (což vyžaduje otáčivé kamery), zda je mu vidět do obličeje – jestliže tyto kvalitativní podmínky nejsou splněny, je to pro tlumočnický nepochybně větší zátěž.
T9	Ne, jen jsem byla více unavená.
T10	Nemyslím. Měli jsme k dispozici dva monitory. Jeden s obrazem řečníka, druhý s obrazem projekčního plátna.
T11	Nijak zvlášť.
T12	Chvilími se člověk neorientuje v tom, kdo mluví, a v případě promítání trochu plave.
T13	Snad ne, ale bylo mi nepříjemné, že nevidím na živého mluvčího, technika byla špatná.

4. otázka: Měl(a) jste pocit větší fyzické únavy či zdravotní problémy (bolest šíje, zarudlé oči...) než při běžném ST? Jaké?

T1	Ano, ale hned potom záleží také na tom, jsou-li kabiny větrané nebo naopak není-li v prostoru, kde se tlumočí, zima apod. jako v případě tlumočení v kině, kde se někdy tlumočí např. v prostoru vedle kabiny projekce, v divadle v zákulisí, tedy v improvizovaných „kabinách“, s monitorem zabírajícím pódium, ale nikoli sál, např.
T2	Nikoliv, pouze větší stres vzhledem k výše uvedeným nepříznivým podmínkám.
T3	Takové zkušenosti nemám.
T4	V případě TV ne.
T5	Ne.
T6	Žádné.
T7	Při dobré kvalitě obrazu a zvuku a kvalitnímu LCD monitoru není problém. Při použití starších monitorů „televizí“ se zvyšuje únava očí.
T8	Ne, ale tyto akce nebyly nikdy dlouhé.
T9	Ano, zarudlé oči, řečník byl vidět na obrazovce v kabině.
T10	Ne.
T11	Ne.
T12	Ne, neměla.
T13	Ani ne. Byl to jen jeden den tlumočení.

5. otázka: Vyhovovaly Vám technické podmínky?

- 5a Měl(a) jste dobrý výhled na řečníka?
 5b Měl(a) jste dobrý výhled na dění v sále, přehled o tom, co se v něm děje?
 5c Byl(a) jste spokojen(á) s kvalitou zvuku?
 5d Stalo se někdy, že by kamery zabíraly i následujícího řečníka? Pomáhalo Vám to?

T1	5	-
	5a	Někdy ano, jindy přes monitor (šedobílý, ne barevný), jindy špatný.
	5b	Málokdy, pouze vestoje, ale většinou vůbec ne.
	5c	Ano, pokud někdo nešlápl na kabely.
	5d	Nestalo a bylo by to žádoucí.
T2	5	Nevyhovovaly a zákazník přes mé upozornění podmínky neupravil.
	5a	Chvillemi ano, chvillemi ne.
	5b	Vůbec ne.
	5c	Vůbec ne.
	5d	To se bohužel nikdy nestalo.
T3	5	-
	5a	Ano.
	5b	Sál viditelný nebyl.
	5c	V jednom případě to nebylo nejlepší.
	5d	To jsem nezažila.
T4	5	-
	5a	Ano.
	5b	Ano.
	5c	Ano.
	5d	Na tom moc nezáleží.
T5	5	-
	5a	Jak kdy a jak kde. V počátcích to byly velmi nekvalitní monitory. Poslední dobou jsou používány již vysoce kvalitní obrazovky s vysokým rozlišením, takže výhled na řečníka je mnohem lepší, než ve velkém sále, protože obrazovka je buď přímo v kabině, nebo hned před ní. Někdy je přenos promítán přímo na velké plátno, tam není vůbec problém s kvalitou obrazu.
	5b	Nikdy ne do sálu. Někdy ani nebyly na monitoru zabírány promítané slidy a bylo těžké režii vysvětlit, že potřebujeme vidět, o čem řečník hovoří.
	5c	Jak kdy. Záleží na používané technice přenosu. Digitální se mi zdá mnohem kvalitnější. Je-li přenos na větší vzdálenost, může dojít k prodlevě mezi obrazem a zvukem.
	5d	Nerozumím otázce. Řečníka zabírají vždycky.
T6	5	Byly ucházející.
	5a	Neviděla jsem nikoho.
	5b	Ne.
	5c	Ušla.
	5d	-
T7	5	-
	5a	Ve většině případů ano, pokud kamera zabírá detail řečnickovy tváře, je to ideální, tato praxe je např. v Radě ministrů EU.
	5b	Někdy ano (EU), někdy ne (některé naše starší zabudované kabiny).
	5c	Někdy ano, někdy ne. U moderního technického vybavení problém nebývá.
	5d	Ano, ale výjimečně. Ano, velmi by pomohlo, kdyby bylo vidět, kdo další dostane slovo.
T8	5	-
	5a	Viz výše (Minimálně, ovšem záleží na kvalitě přenosu, zda je řečník skutečně dobře zabírán (což vyžaduje otáčivé kamery), zda je mu vidět do obličeje – jestliže tyto kvalitativní podmínky nejsou splněny, je to pro tlumočníky nepochybně větší zátěž.)
	5b	Viz výše (Minimálně, ovšem záleží na kvalitě přenosu, zda je řečník skutečně dobře zabírán (což vyžaduje otáčivé kamery), zda je mu vidět do obličeje – jestliže tyto kvalitativní podmínky nejsou splněny, je to pro tlumočníky nepochybně větší zátěž.)
	5c	Ano.
	5d	Nepamatuji se.
T9	5	Ne.

	5a	Z obrazovky, která ale není vždy umístěna tak, aby bylo pohodlné na ní koukat.
	5b	Ne.
	5c	Ano.
	5d	Ne, to se mi nestalo.
T10	5	-
	5a	Ano.
	5b	Ano.
	5c	Ano.
	5d	Ne.
T11	5	-
	5a	Ano.
	5b	Ano.
	5c	Ano.
	5d	Ne, šlo jen o jednoho přednášejícího.
T12	5	-
	5a	Dobrý ne, ale nějaký ano.
	5b	Trošku ano, ale ne moc.
	5c	Ano.
	5d	Kamera se trošku pohybovala, ale některé řečníky bylo vidět bokem, nebo zezadu. Bylo to lepší, než nevidět je vůbec.
T13	5	-
	5a	Řečníka zabírala kamera.
	5b	Moc ne.
	5c	Zvuk celkem šel, kvalita obrazu nic moc.
	5d	Ne.

6. otázka: Stalo se Vám, že jste nebyl(a) upozorněn(a) předem (při sjednávání tlumočení) na to, že s řečníkem při tlumočení nebudete ve stejné místnosti?

T1	To se v dřívějším režimu stávalo prakticky vždycky. Zase bylo poměrně omezené množství míst, kde stály nepřenosné kabiny, takže jsme věděli, co nás čeká. Dnes by se měl tlumočník předem zajímat, za jakých podmínek bude tlumočit (finančních, místních, bude-li odvoz, je-li nástup brzo ráno a konec pozdě večer apod.).
T2	Vždy jsem byla upozorněna.
T3	Ne.
T4	Několikrát, ale velmi dávno, dávám si pozor, abych o umístění kabin se zákazníky včas hovořila.
T5	To se stává celkem běžně, pokud se kabiny nevejdou do sálu nebo by rušily celkovou koncepci nějakého architekta, který navrhl uspořádání sálu pro danou akci. Je to celkem běžná praxe u velkých mezinárodních akcí v zahraničí s velkým počtem kabin. U normálních videokonferencí předem vím, do čeho jdu, protože to zákazník předem oznámí.
T6	Ne.
T7	-
T8	Myslím, že jen jednou a to ještě před rokem 1989, na nějakém ministerstvu a tehdy se o tom moc nediskutovalo.
T9	Ne.
T10	Ano, nebyli jsme upozorněni.
T11	Ne.
T12	Ano, neupozornili mě na to, vím ale ze zkušenosti, že v rezidenci primátora to tak bývá pokaždé.
T13	Ano stalo, vlastně nikdy mě neupozornili předem, šlo o normální objednávku kabinového tlumočení, až na místě jsem zjistila, že nejsme usazeni v sále, ale kdesi ve sklepě, v kumbále, ve vedlejší místnosti...

7. otázka: Pokud máte zkušenosti s tímto typem tlumočení před rokem 1989:

7a Domníváte se, že praxe simultánního tlumočení bez přímého výhledu na řečníka (tj. tlumočení přes monitor a umístění kabin mimo sál zasedání) byla před rokem 1989 běžná? Kde? Kdy? Eventuelně uveďte proč.
 7b Změnily se od té doby podmínky pro tlumočníky? Jak? Rozveďte prosím.

T1	7	-
	7a	To jsem vlastně už uvedla. Dnes je však mnohem víc míst, kde se tlumočí, a je třeba někdy dbát na to, aby kabiny splňovaly příslušnou normu ISO.
	7b	Viz výše (?).
T2	7	-
	7a	-
	7b	-
T3	7	-
	7a	Případ, který jsem uváděla, byl před rokem 1989. Běžné to tehdy rozhodně nebylo.
	7b	Technika je nyní lepší. Někteří objednavatelé však šetří, objednají si nejlevnější techniku a to někdy dost vadí, zejména když není pořádně slyšet, nebo když toho musí tlumočníci příliš mnoho přepínat. Zrovna nedávno jsem zažila, že při přepínání na pilota se technika v jedné kabině vypnula. Technik sice hned přišel a zapnul to, ale bylo to poněkud znervózňující.
T4	7	-
	7a	Nevím.
	7b	Zvuková technika je daleko kvalitnější, zvuk je čistší, i sluchátka jsou kvalitnější a pohodlnější.
T5	7	-
	7a	Podle mého ne, protože nebyla odpovídající technika. Kvalita byla dost mizerná. Občas někde byly černobílé monitory, ale většinou tlumočníci trvali na přímém výhledu do sálu. (viz například kinosál hotelu Praha v Dejvicích).
	7b	Lepší kabina, kvalitnější zvuk i obraz.
T6	7	-
	7a	-
	7b	-
T7	7	Nemám.
	7a	-
	7b	-
T8	7	-
	7a	Ano, určitě to bývalo běžnější – kabiny za sloupy, v patrech, odkud nebylo nic vidět (Palác kultury), v promítacích kabinách velkých sálů (např. hotel Praha).
	7b	Určitě jsou z hlediska výhledu a kontaktu s řečníkem daleko lepší, kabiny se většinou staví v sálech jednání.
T9	7	-
	7a	-
	7b	-
T10	7	Nemám.
	7a	-
	7b	-
T11	7	Ne.
	7a	-
	7b	-
T12	7	-
	7a	Běžná nebyla. Stávalo se to hlavně v Paláci kultury v pátém patře, ale jinak jsem se s tím začala setkávat hlavně po revoluci.
	7b	Zlepšila se nesrovnatelně kvalita zvuku. Také kvalita přenášeného obrazu je o něco lepší.

T13	7	-
	7a	Úplně běžné to nebylo, ale když se tak stalo, nebyla možnost se nějak bránit. V hotelích na konferencích s mnoha kabinami se to stávalo.
	7b	Řekla bych, že tlumočnické řemeslo vešlo více do povědomí a obecně se víc dbá na podmínky. Dbají na to dobré agentury a dbají na to i sami tlumočníci přes své asociace, někdy se ozývají i jednotlivě.

8. otázka: Pokud jste takto nikdy netlumočil(a):

8a Byl(a) byste ochotný/á tímto způsobem tlumočit? Eventuelně z jakého důvodu?

8b Odmítl(a) jste někdy takové tlumočení?

Všichni tlumočníci, kteří vyplnili dotazník měli s tlumočením na dálku zkušenosti.

9. otázka: Myslíte si, že simultánní tlumočení na dálku má budoucnost?

T1	Bude záležet na konferenčních/simultánních tlumočnících, zda připustí, aby se taková „praxe“ stala běžnou, nebo naopak budou každý za sebe, ale nejlépe prostřednictvím určité platformy, organizace své profese (jakou je dnes Asociace konferenčních tlumočnicků ASKOT, nebo Jednota tlumočnicků a překladatelů JTP), usilovat o to, aby k takových podmínkám při výkonu této náročné profese nedocházelo.
T2	Při dobrých technických podmínkách je to jistě výhodné. Do techniky je však třeba investovat.
T3	Pokud se začnou dělat telefonní konference, tak asi ano. Tlumočení po telefonu již něco takového je.
T4	Jako řešení v prostorové či jiné nouzi asi ano, ale určitě to není ideál hodný následování.
T5	Rozhodně, jak se bude postupně zvyšovat kvalita přenosové techniky a zlevňovat poplatky za přenos začnou zákazníci tuto možnost více využívat.
T6	Určitě.
T7	Ano, má. S rozvojem techniky se tato cesta jeví jako stále přijatelnější a někdy i pohodlnější. Pokud například vidíme detail řečnickovy tváře, pomáhá to víc, než výhled do obrovského sálu, jehož konce pouhým okem nedohlédneme. Předpokladem je kvalitní práce techniků a technické vybavení na odpovídající úrovni. Vzhledem k úspoře nákladů se možná svět vydá cestou telekonferencí. Už dnes lze některé diskusní pořady sledovat na internetu.
T8	Myslím, že ano a současné technologie je časem jistě umožní.
T9	Bohužel asi ano, zejména s ohledem na vývoj v oblasti informačních technologií. Tlumočení je dle mého názoru možné takto realizovat, nicméně pro tlumočníka je to namáhavější a méně pohodlné.
T10	Snad ano.
T11	Jen v omezené míře, lidé se chtějí setkávat.
T12	Do určité míry jistě má, ale je důležité nepodceňovat jeho úskalí.
T13	Myslím, že rozhodně ano, pokud je to dobrá technika, klidně se může používat.

12. otázka: Poznámky a komentáře

Kromě jedné nabídky pomoci nevyplněno

Příloha 2

Odpovědi tlumočnických agentur

Pro větší přehlednost jsme odpovědi přiřadili k jednotlivým otázkám. Odpovědi jsme ponechali tak, jak byly uvedeny v dotazníku (opraveny byly pouze překlepy), a to i v případě, že se odpověď přímo nevztahovala k otázce.

Použité zkratky: A = tlumočnická agentura (A1, A2....A6)

Celkový počet oslovených agentur: 50

Počet odpovědí: 13

Informace z agentury A4 byly doplněny při osobním pohovoru.

Tabulky zahrnují pouze agentury se zkušenostmi s tlumočením.

Dotazník – Remote Interpreting (agentury)

Remote interpreting (RI) = *simultánní tlumočení na dálku, bez přímého výhledu na řečníka, kabiny jsou umístěny mimo sál zasedání, tlumočnické kabiny budou opravdu v konferenční místnosti a ne mimo ni*
(ne videokonference ani tlumočení po telefonu)

1. Upozorňují vás klienti na fakt, že tlumočníci budou pracovat mimo konferenční místnost?
2. Ujistíte se sami, že tlumočnické kabiny budou opravdu v konferenční místnosti a ne mimo ni
 - 2a dotazem u zadavatele tlumočení?
 - 2b zkontaktováním odpovědného pracovníka přímo v místě konání akce (event. návštěvou)?
3. Je podle vás tento typ tlumočení pro tlumočnický obtížnější? Proč?
4. Máte přehled o konferenčních sálech (či jiných místech) v ČR, které nemají zabudované kabiny a kde tedy tlumočníci pracují mimo sál?
 - 4a O jaké konferenční místnosti se jedná?
 - 4b Upozorňujete na ně tlumočníky?
5. Stěžují si tlumočníci v případě tohoto typu tlumočení na techniku (špatný výhled na řečníka, výpadky obrazu či zvuku)? (event. byla někdy technická kvalita tak špatná, že tlumočení vůbec nebylo možné?)
6. Stalo se vám někdy, že váš tlumočnický odmítl pracovat v těchto podmínkách
 - 6a hned při své první zakázce tohoto typu tlumočení? Jaký byl jeho důvod?
 - 6b po předchozí špatné zkušenosti?
7. Myslíte si, že byl tento druh tlumočení častější před rokem 1989?
 - 7a Změnily se od té doby podmínky? Jak?
8. Uvažujete o zvýšených sazbách za tento typ tlumočení (podobně jako je dražší tlumočení simultánní než konsekutivní) a následně vyšších odměnách pro tlumočnický (vzhledem k větší náročnosti RI)? Proč?
9. Myslíte si, že má RI budoucnost? Z jakého důvodu?

Poznámky a komentáře:

Děkuji za Váš čas a ochotu. Aneta Koskanová

1 otázka: Upozorňují vás klienti na fakt, že tlumočníci budou pracovat mimo konferenční místnost?

A1	Samozřejmě. Pokud nás neupozorní, většinou se tuto informaci snažíme získat sami, abychom měli co nejjasnější představu o akci.
A2	Většinou ano
A3	Ne vždy
A4	Ano
A5	Dotaz směřuje od nás, od agentury, kdy zjišťujeme v jakém prostředí bude tlumočení probíhat. Při větších akcích osobně prohlédneme místo.
A6	Ne vždy, žádáme o tuto informaci.

2. otázka: Ujistíte se sami, že tlumočnické kabiny budou opravdu v konferenční místnosti a ne mimo ni

2a dotazem u zadavatele tlumočení?

2b zkontaktováním odpovědného pracovníka přímo v místě konání akce (event. návštěvou)?

A1	2	-
	2a	Ano, většinou
	2b	-
A2	2	-
	2a	Ano
	2b	Zajišťuje náš technik
A3	2	Ne vždy
	2a	Ano
	2b	Ano
A4	2	-
	2a	-
	2b	Ano, vždy
A5	2	-
	2a	ano
	2b	ano
A6	2	-
	2a	Ano, vždy se dotazujeme.
	2b	Technik, pokud nezná prostory, vždy před akcí řeší situaci osobní návštěvou.

3. otázka: Je podle vás tento typ tlumočení pro tlumočníky obtížnější? Proč?

A1	Záleží na individuálních pocitech tlumočnicka. Někteří preferují přímý kontakt s publikem i přednášejícím, někteří mají raději „odstup“.
A2	Záleží na druhu akce, na přehlednosti místností...
A3	Nemohu zhodnotit
A4	Ano, chybí výhled na řečníka; nelze „odezírat ze rtů“. Řečník nemusí hovořit zcela plynně a jasně...Tlumočnickovi chybí přímý kontakt se sálem. Kabiny mimo sál většinou bývají umístěny v jiné části budovy (např. PSP ČR, Sněmovní č.1).
A5	Ano, domnívám se, že přímý pohled na řečníka nenahradí monitor.
A6	Pokud je v sále velká kabina, velká televize – dodají technici, neměl by to být pro tlumočníky problém

4. otázka: Máte přehled o konferenčních sálech (či jiných místech) v ČR, které nemají zabudované kabiny a kde tedy tlumočníci pracují mimo sál?

4a O jaké konferenční místnosti se jedná?

4b Upozorňujete na ně tlumočníky?

A1	4	Nemáme, každá akce se liší a konkrétní podmínky zjišťujeme pro konkrétní akce.
	4a	-
	4b	Vždy se snažíme tlumočnickům co nejlépe nastínit výchozí podmínky.
A2	4	Ne
	4a	-
	4b	-
A3	4	Ne
	4a	-
	4b	-
A4	4	Do sálů, kde není tlumočnické zařízení, si obvykle klient objedná mobilní konferenční techniku. Pokud si této záležitosti není klient vědom, nabízíme jako agentura sami ozvučení sálu, tlumočnickou techniku i kabiny, a to včetně obsluhy po celou dobu konání akce. Podobná situace se řeší instalací mobilních kabin v zadní části sálu, tak aby tlumočníci měli výhled na přednášející a projekční plátno, případně další prezentační techniku.
	4a	Většinou o pražské paláce (Žofín, Lichtenštejn, Kaiserštejn), Dům železničářů, hotely a zámky i Pražský Hrad.
	4b	Ano
A5	4	Ne
	4a	-
	4b	V případě, že je objednáno tlumočení takového druhu, bude tlumočnick při poptávce jeho služeb srozuměn. Je pak na jeho rozhodnutí, zda tuto zakázku přijme či ne.
A6	4	Jedná se většinou o kinosály, také např. v Poslanecké sněmovně se tato situace řeší přenosem na televizi.
	4a	-
	4b	Ano, vždycky tlumočníky upozorňujeme na tuto skutečnost

5.otázka: Stěžují si tlumočníci v případě tohoto typu tlumočení na techniku (špatný výhled na řečníka, výpadky obrazu či zvuku)? (event. byla někdy technická kvalita tak špatná, že tlumočení vůbec nebylo možné?)

A1	S tímto jsme se zatím nesetkali. Technika byla vždy špičková.
A2	Ne
A3	Výjimečně
A4	Někdy ano, problém se zvukem bývá v hotelích, kde mají vlastní mikrofony a ozvučení, které pouze zapnou, ale není tam obsluha, takže je zapnuto současně třeba 5 mikrofonů, což přenáší hluk do sluchátek, navíc není regulována hlasitost podle intenzity hlasu přednášejících apod. Co se týče obrazu je to dáno technickými možnostmi, pokud jsou kamery napevno v sále, tak to bývá špatné, ale pokud dodáváme vlastní kamery a monitory do kabin, tak jsou tlumočníci spokojeni. Vše záleží hlavně na finančních možnostech, pokud zákazník šetří, je to vždy na úkor techniky a ostatní se musí přizpůsobit. Zkušenost máme takovou, že když podobné tlumočení odmítneme (ať agentura nebo tlumočníci), tak si zákazník vždy nějaké tlumočníky sežene. U mimopražských akcí, na které instalujeme jen techniku a tlumočníky si klient objedná sám, se stává, že v kabině tlumočí jeden tlumočník i celý den.
A5	Zatím jsme se s tím nesetkali.
A6	Tyto problémy jsme doposud neměli.

6. otázka: Stalo se vám někdy, že váš tlumočník odmítl pracovat v těchto podmínkách

6a hned při své první zakázce tohoto typu tlumočení? Jaký byl jeho důvod?

6b po předchozí špatné zkušenosti?

A1	6	-
	6a	Ne. Využíváme služeb profesionálních tlumočnicků, kteří jsou zvyklí pracovat i v těchto podmínkách.
	6b	-
A2	6	Ne
	6a	-
	6b	-
A3	6	Ne
	6a	-
	6b	-
A4	6	Ne, protože do podobné situace se snažíme tlumočníky nedostat. Podobné situace předvídáme při projednávání podmínek konference.
	6a	-
	6b	-
A5	6	Ne
	6a	-
	6b	-
A6	6	-
	6a	-
	6b	Nestalo se.

7. otázka: Myslíte si, že byl tento druh tlumočení častější před rokem 1989?

7a Změnily se od té doby podmínky? Jak?

A1	7	Nevíme.
	7a	Zlepšilo se technické zázemí i kvality tlumočnicků, kteří mají obrovskou možnost praxe v zahraničí.
A2	7	Ano.
	7a	-
A3	7	Bohužel nemohu posoudit.
	7a	-
A4	7	Již před rokem 1989 bylo zařízení např. v Paláci kultury a do sálů bez zařízení instaloval techniku příslušný konferenční útvar Mezinárodní organizace novinářů. Většinou se používalo zařízení TESLA (dlouhé vlny). Dnes mají tlumočníci zázemí v profesních sdruženích jako jsou JTP a ASKOT, které si vytyčují pracovní a technické podmínky. Zákazníci vcelku požadavky tlumočnicků a agentur respektují, ale za každých okolností to není vždy technicky proveditelné.
	7a	Před rokem 1989 byly velké kabiny jen v některých sálech a mobilních bylo jen několik kusů v celé Praze. Nyní mají tlumočníci i delegáti komfortnější poslech, protože většina provozovatelů má infra nebo digitální tlumočnické zařízení.
A5	7	Netuším, zřejmě ne.
	7a	Podmínky pro tlumočníky se změnily díky modernější technice, lepší vybavenosti sálů.
A6	7	Nejsme schopni posoudit.
	7a	Tlumočníci vyžadují velké kabiny (z důvodu prostoru).

8. otázka: Uvažujete o zvýšených sazbách za tento typ tlumočení (podobně jako je dražší tlumočení simultánní než konsekutivní) a následně vyšších odměnách pro tlumočníky (vzhledem k větší náročnosti RI)? Proč?

A1	Neuvažujeme, ani tlumočníci si nenárokují větší honoráře.
A2	Ne.
A3	Prozatím NE.
A4	Podobný typ tlumočení se snažíme klientovi vždy předem rozmluvit. Jako agentura usilujeme o to, aby tlumočníci viděli na řečníka, instalujeme mobilní kabiny i zařízení přímo do sálu. S tlumočením z jiných prostor do sálu se smiřujeme jen v okamžiku, kdy se kabiny do sálu skutečně nevejdou. Do kabiny pak instalujeme monitory nebo se před kabiny postaví větší plazma-obrazovka, aby tlumočníci aspoň zprostředkovaně na řečníky viděli.
A5	Neuvažujeme, doposud jsme měli dvě tlumočení tohoto druhu.
A6	Nepovažujeme tuto skutečnost za důvod zvyšovat sazby za tlumočení.

9.otázka: Myslíte si, že má RI budoucnost? Z jakého důvodu?

A1	Samozřejmě, umožňuje tlumočení i na větší vzdálenosti nebo v prostorách, které jsou reprezentativní, ale technika se tam třeba nevejde, nebo nehodí.
A2	Ano, hlavním momentálním důvodem je úspora prostoru v sále.
A3	-
A4	Do budoucna nelze nic vyloučit, ale pro tlumočníky je podobná situace nepříjemná. Zvláště v případech, kdy pořadatel nemá ani písemné podklady od řečníků a tlumočnick se nemůže držet připraveného textu a řečníkovi, na kterého ani nevidí, třeba nerozumí (řečník mluví nářečím, zadržává, šišlá...).
A5	S ohledem na množství míst, které poskytují prostor pro kabinu přímo v místnosti, si nemyslím, že poptávka bude v budoucnosti větší. Je to další možnost pro klienty, je standardní službou v nabídce tlumočení.
A6	Tlumočení, které probíhá přímo v sále, nebo mimo něj, neovlivní tlumočníci ani tlumočnické agentury. Záleží na tom, pro jaké prostory se zákazník rozhodne.

10. otázka: Poznámky a komentáře

A1	-
A2	-
A3	-
A4	Při velkém počtu tlumočených jazyků se může stát, že se všechny kabiny dle mezinárodních norem nemohou do sálu vejít. Takže tlumočnický je nutné dát do jiného sálu, ale jen s podmínkou, že je obraz přenášén před kabiny na velké monitory. Totéž se děje např. i v rámci předsednictví, když jsou v sále sloupy, přes které tlumočníci na řečníka nevidí – dívají se na monitor.
A5	-
A6	Pokud tlumočníci mají možnost tlumočit přímo v „dění“ konference, je to pro ně příjemnější (dle jejich sdělení). V případě tlumočení mimo sál není problém.